

Felelős Társadalomért Közhasznú Alapítvány

MEGFÉLEMLÍTÉS ELLENI PROGRAM (MEP),
Pilot állapotfelmérés - 2014

Parti Katalin | www.megfelemlites.hu

DIÁK

Készítette:
Parti Katalin
megfélemlites@felelosen.hu

Alapadatok

Összesen 704 diák töltött ki kérdőívet. Ez mintegy félezerrel kevesebb, mint ahány gyermekre a szülők kitöltötték saját kérdőívüket, ám mégsem jelent inkonzisztenciát, sem pedig nagymértékű mintakiesést, hiszen a szülők által „bevallott” gyermekek nem mindegyike került bele a pilot mintába.

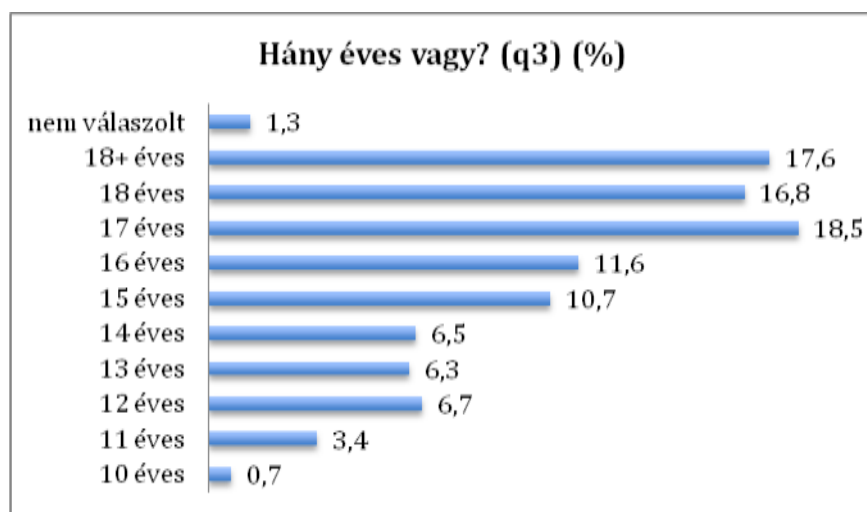
A diákok nemek szerinti megoszlása kiegyensúlyozottnak mondható: 50,9% (n=358) fiú és 48,3% (n=340) lány került a mintába. Az iskolai megoszlás a szülők által vallott helyzetnek megfelelő: a kérdőívet kitöltő gyermekek háromnegyede (76,3%-a, n=537) a Dobos C. József Vendéglátóipari Szakképző Iskola, míg további negyede (23,3%-a, n=164) a Bárczi Géza Általános Iskola tanulója. (1. Táblázat)

1. Táblázat

ISKOLA	DIÁK	
Dobos C. József Vendéglátóipari Szakképző Iskola	N=537	76,3%
Bárczi Géza Általános Iskola	N=164	23,3%
Nem válaszolt	N=3	0,4%
Totál	N=704	100,0%

A minta életkori megoszlását a következő ábra és táblázat szemlélteti. A legtöbben a 17 évesek közül szerepeltek a mintában (n=130, 18,5%) mint a szakközépiskola 11. osztályos tanulói. Összességében a minta nagy részét (n=529, 75,2%) a szakközépiskolások teszik ki. A 10-14 évesek, azaz a felső tagozatos általános iskolások csak a minta negyedét (n=166, 23,6%) képviselik. (1. Ábra, 2. Táblázat)

1. Ábra

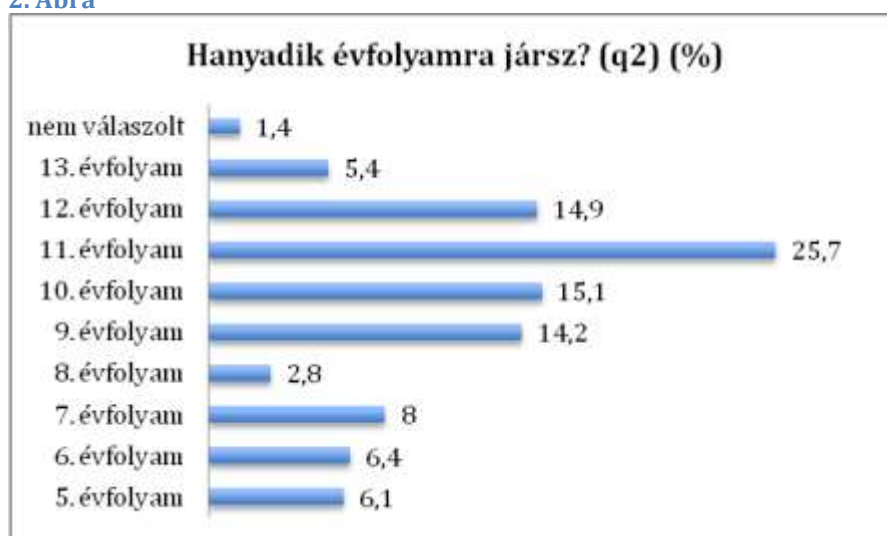

2. Táblázat

A diákok életkora (q3)		
	n	%
10-14 éves	166	23,6
15-18 éves	405	57,6
18+ éves	124	17,6
Nem válaszolt	9	1,3
TOTÁL		100,0

Az évfolyam szerinti megoszlást a 2. Ábra szemlélteti. Az alsóbb évfolyamok (5-8. osztályig) a Bárczi Géza Általános Iskola tanulóit, a felsőbb évfolyamok (9-13. osztályig) a Dobos C. József Vendéglátóipari Szakképző Iskola tanulóit jelzik. Eszerint a legtöbb gyermek a 9., 10., 11., illetve 12. évfolyamra jár. (2. Ábra)

2. Ábra

Személyes „védettség”

A megfélemlítési, bántalmazási helyzetekben való védettség mérésére a következő kérdések szolgáltak:

Q5: Hány olyan barátod van, akiről úgy érzed, nagyon közel áll hozzád?

Q6: Van-e összetartó baráti társaságod az iskolán belül?

Q7: Hány hobbiközösségnek vagy tagja?

Q8: Hogyan értékelnéd iskolai teljesítményed?

Q9: Megítélésed szerint mennyire vagy népszerű az iskolában a többiek között?

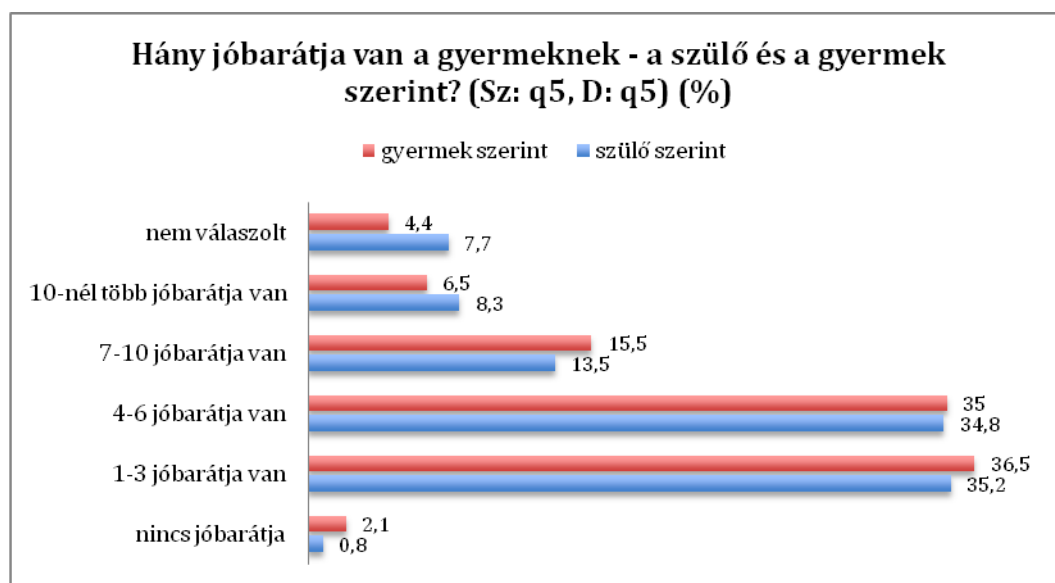
A kortárscsoportba és az iskolaközösségbe való beágyazottság (kötődés), a népszerűség mértékét, a közösségi tevékenységekben való részvételt (az elkötelezettség mértékét), valamint az iskolai teljesítményt (mint a komfortitás kialakulásának elősegítőjét) azért választottuk a személyes védettség indikátorául, mert feltételeztük, hogy ezek a változók mind befolyásolják a bántalmazásba / megfélemlítési helyzetekbe való bevonódást. A társadalmi kontroll mikroszociológiai elmélete szerint ugyanis minél erősebb a kötődés a – devianciákat nem toleráló – kortárscsoporthoz, minél több szabadidős szervezett tevékenységben vesz részt, minél jobban teljesít az iskolában, és minél népszerűbb a társai között a gyermek, annál kevésbé veszélyeztetett a különböző devianciákban való részvételt illetően – mind elkövetői, mind pedig áldozati oldalon. (Hirschi, 1969)

A népszerűség megítélését és a jóbarátok számát mind a szülők, mind a gyermekeik körében teszteltük, így képet kaphattunk arról, hogy az otthon a gyermekről alkotott kép valójában mennyire felel meg a „valóságnak” – már amennyire a gyermek saját bevallása a valóságot tükrözi.

Úgy tűnik, a szülők jó érzéssel adták meg gyermeik jóbarátainak a számát, mivel az megközelítőleg egyezik a gyermekek által vallott arányokkal. A legtöbb gyermeknek 1-3 (35,2-36,5%), illetve 4-6 (34,8-35,0%) jóbarátja van. Arányában kissé kevesebb szülő hiszi, hogy gyermekének egyáltalán nincsenek jó barátai, mint amit a gyermekek vallottak. (3. Ábra)¹

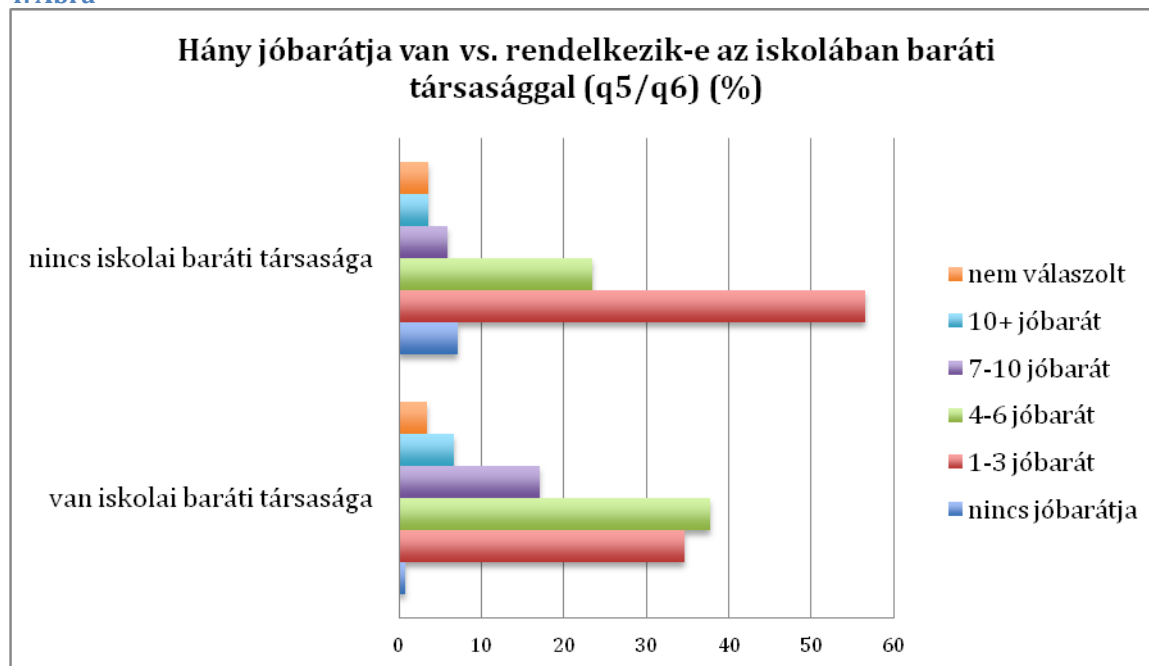
3. Ábra

¹ Az ábrákon a Sz jelentése Szülői kérdőív, a D jelentése Diák kérdőív, a T jelentése Tanári kérdőív. A számok értelemszerűen a kérdések sorszáma utalnak.

A jóbarátok száma és az iskolán belüli baráti közösség megléte szignifikánsan összefügg ($p < .000$): leginkább a 4-6 jóbaráttal, majd pedig sorrendben az 1-3 jóbaráttal rendelkezők mondták magukról, hogy baráti társaságuk az iskolából kerül ki – osztály-, illetve évfolyamtársaik közül. Ezzel szemben aki nem az iskolából szerzi barátait, az kevesebb – általában csak 1-3 – jóbaráttal rendelkezik, és arányában többen vannak közöttük azok is, akiknek egyáltalán nincsenek barátaik. (4. Ábra)

4. Ábra

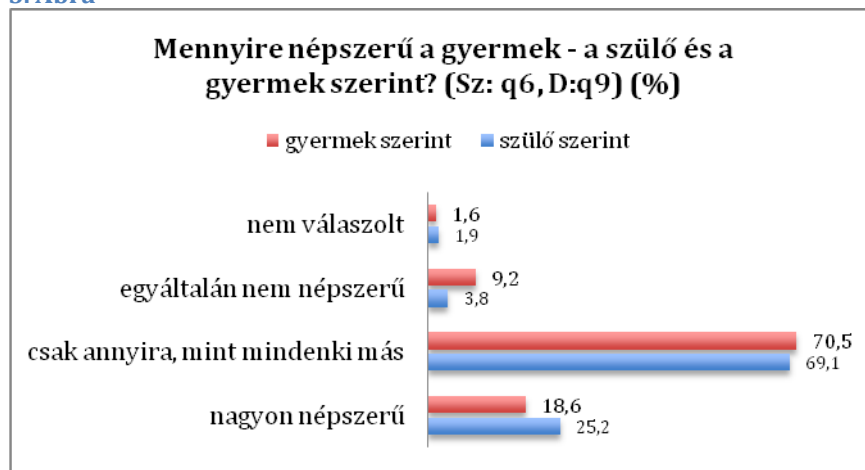

$p < .000$

A szülők és a gyermekek népszerűsége adott válaszai ugyancsak találkoznak, azzal az eltéréssel, hogy kicsit több szülő gondolja nagyon népszerűnek gyermekét, illetve kicsit

kevesebb szülő gondolja teljesen népszerűtlennek gyermekét annál, mint amit a gyerekek állítanak magukról. **A szülők tehát népszerűbbnek, összességében védettebbnek hiszik gyermeküket** a valóságosnál, és ebből fakadóan valószínűleg feltételezik, **hogy gyermekeik a kényes helyzetekben is védettebbek** a valóságosnál. (5. Ábra)

5. Ábra

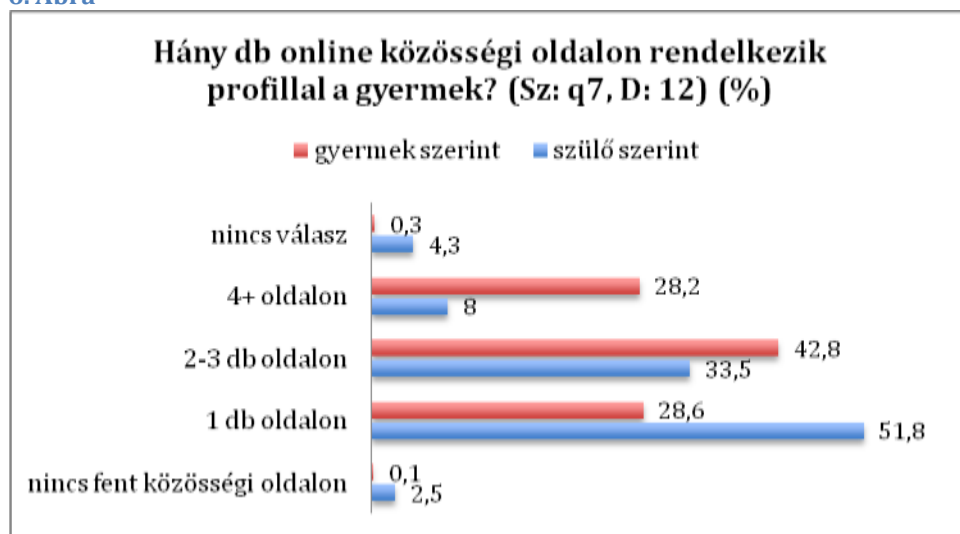

A devianciáktól való távolmaradást a társadalmi kontrollméletek szerint általában pozitív módon befolyásolja az iskolai népszerűség (minél népszerűbb, annál nagyobb az esélye a devianciáktól való távolmaradásra), ám a kortás-bántalmazás esetében nem ilyen egyértelmű a kép. Kutatások szerint az iskolában nagy népszerűségnek örvendő gyerekek gyakrabban lesznek elkövetői iskolai, valamint online bántalmazásnak (Baldry & Farrington, 2005), ők népszerűségük növelése érdekében gyakrabban közösjtenek ki másokat, illetve hívják fel a baráti kört mások kiközösítésére, megalázó, bántó pletykák terjesztésére. Másfelől viszont az ilyen gyerekek éppen a társaik általi nagyobb megbecsülésnek köszönhetően nagyobb védelmet is élveznek a közösségben, illetve eleve védettebbek a potenciális megfélemlítési helyzetektől.

A közösségbe való beágyazottság mértékének a mérésére lehet alkalmas az a kérdés, amely azt firtatja, hány közösségi oldalon rendelkezik profillal a gyermek. A szülők szerint a gyermek legtöbbször csak egy közösségi oldalon rendelkezik profillal, míg a gyerekek többsége, bevallása szerint 2-3 oldalra is regisztrált, de nem ritka a négy vagy több profillal rendelkező válaszoló sem. **A szülő tehát a gyermek további, más oldalakon létrehozott profiljairól nem szerez tudomást, így nincs is lehetősége arra, hogy nyomon kövesse gyermeke online tevékenységét.** Ez azt sugallja logikusan, hogy valószínűleg a legnépszerűbb közösségi oldalon² kívül történt sérelmekről, incidensekről sincs a szülőknek tudomása. (6. Ábra)

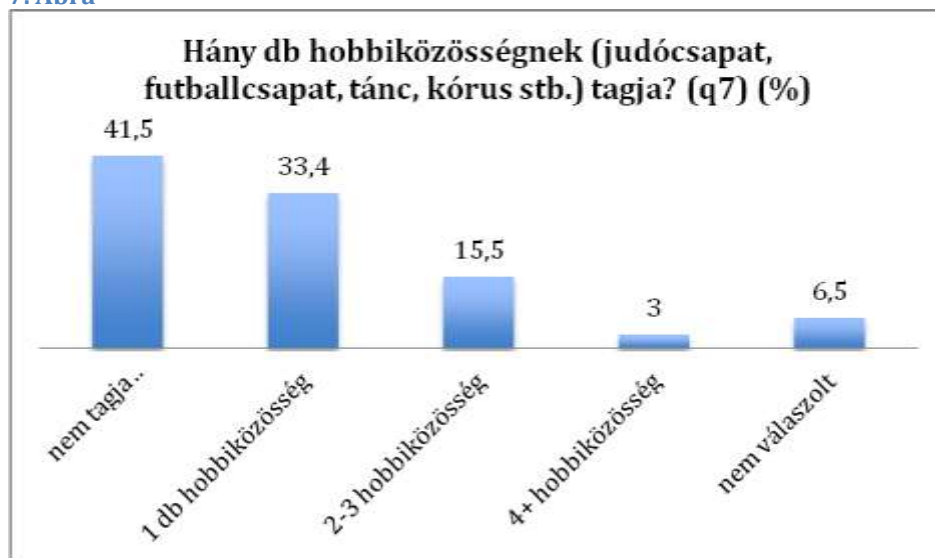
² A diákok között legnépszerűbb online közösségi oldal a Facebook (a válaszolók 94%-a rendelkezik profillal), ezt követi a Google+, az Instagram, a Twitter, és az Iwiw. A kérdőívben említett további oldalak, amilyen a Snapchat, WhatsApp, Tumblr, Weheartit, MySpace, Reddit, Vine, Yelp, Pinterest, Pheed, Tinder stb. szintén kaptak pár "szavazatot". A kérdőívben nem nevesített, ám a kitöltők által kifejezetten említett oldalak között szereplet még az Ask.fm, a Youtube, valamint a valósídejű kommunikációra alkalmas oldalak, amilyen a Viber vagy a Skype.

6. Ábra

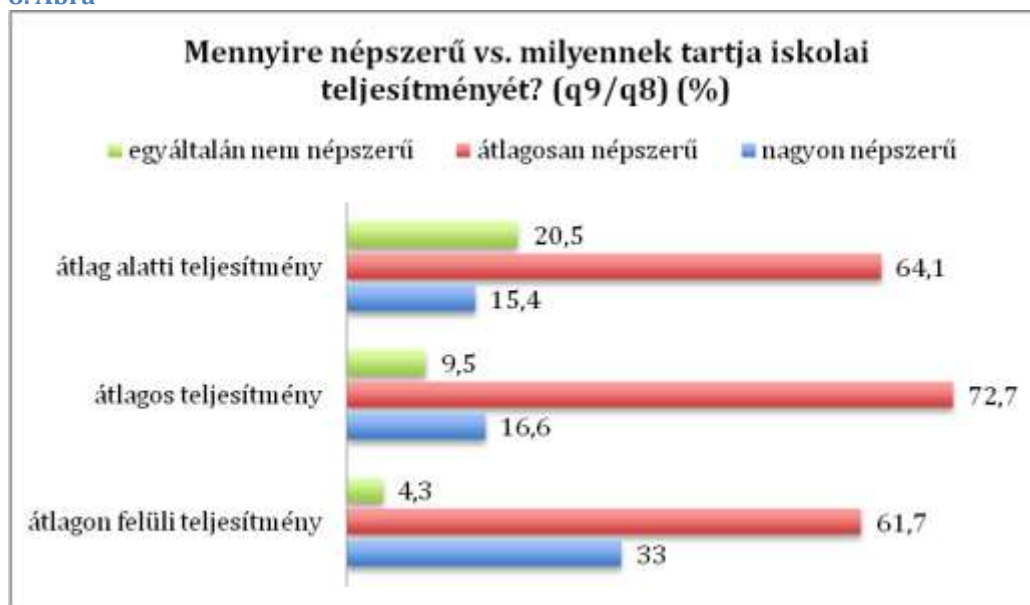
A diákok nagy része (41,5%, n=292) semmiféle hobbiközösségnek nem tagja. A hobbiközösségben résztvevők többsége csak egy ilyen közösségnek tagja (33,4%, n=235). Ez azt jelenti, hogy **a közösségi tevékenységekben való részvétel igen alacsony – tehát az elkötelezettség mértéke**, legalábbis elméletileg, **nem éri el azt a szintet, hogy ténylegesen visszatartó erőt képezzen a deviáns cselekményektől.** (7. Ábra) A bántalmazás esetére tehát **a védettséget a megfelelő felvilágosítással, és annak rendszeres utánkövetésével, megismétlésével kell biztosítani.**

7. Ábra

A válaszolók nagy része átlagosnak véli iskolai teljesítményét (79,5%, n=560), csak 13,4% (n=94) vallotta átlagon felülinek, további 5,5% (n=39) pedig átlag alattinak az eredményeit. Az iskolai teljesítmény és a népszerűség megítélése szignifikánsan összefügg ($p < .000$), amennyiben az iskolában átlagon felül teljesítők nagyobb arányban vallották, hogy igen népszerűek, mint a kevésbé jól teljesítők. (8. Ábra)

8. Ábra

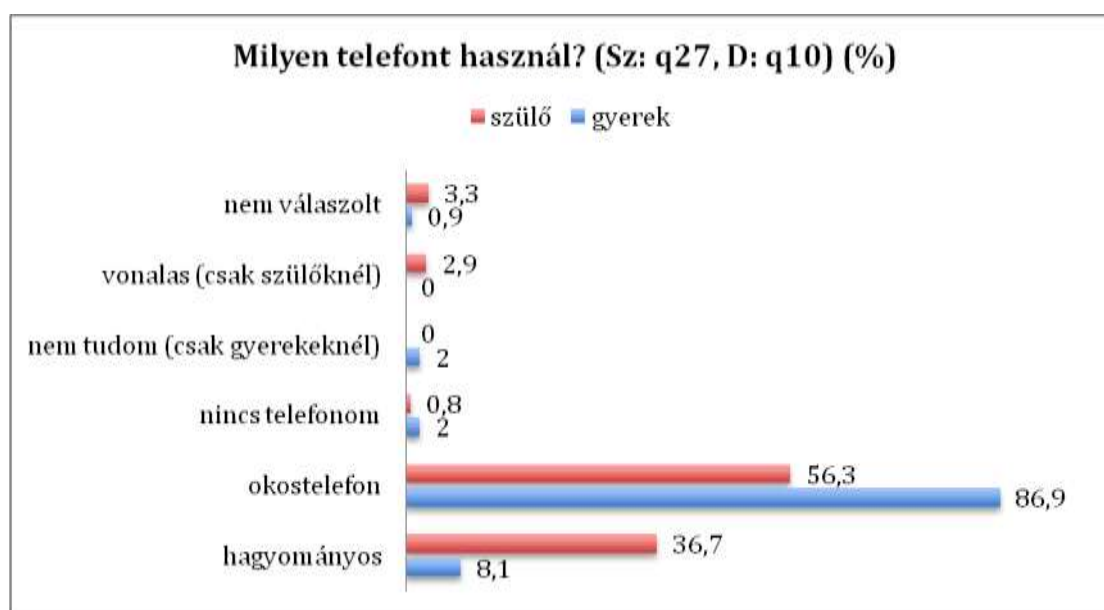

p<.000

Technikai beágyazottság

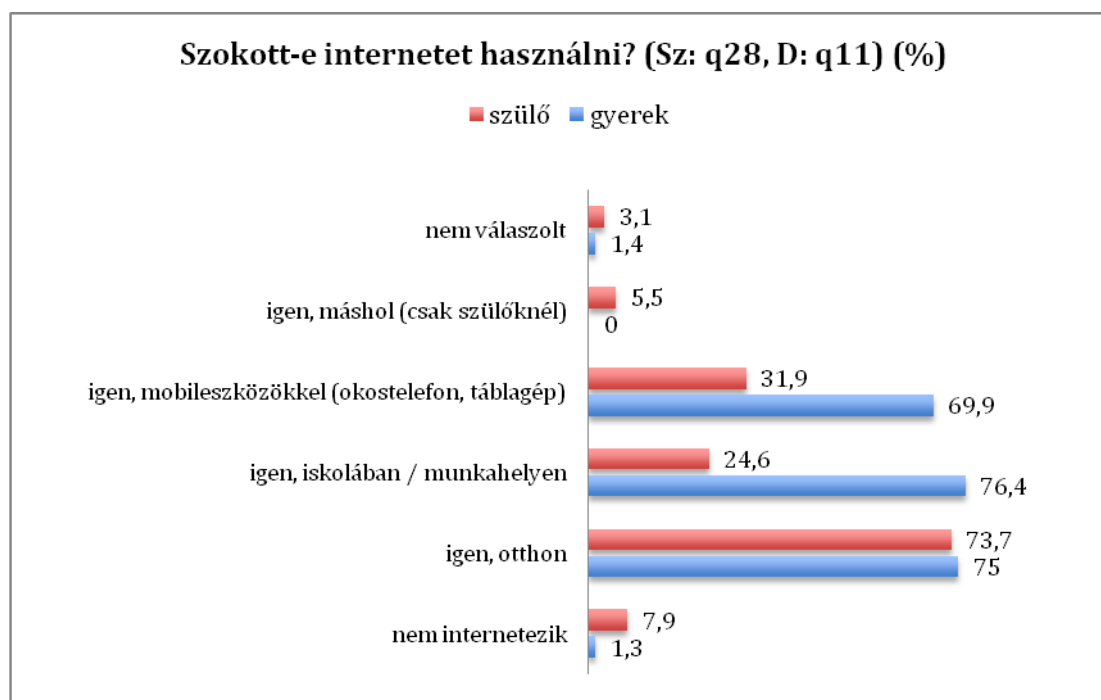
A telefon típusát firtató kérdésnél érdemes megfigyelni a gyermekek és a szüleik közötti különbséget: a válaszoló **gyermekek sokkal nagyobb arányban használnak okostelefont a szüleiknél** (gyerekek: 86,9%, n=612, szülők: 56,3%, n=676), és ezzel párhuzamosan, **sokkal kisebb arányban hagyományos mobiltelefont** (gyerekek: 8,1%, n=57, szülők: 36,7%, n=440). Ennek a kérdésnek a szülők és gyermekek informatikai felkészültségének értékelésénél lesz jelentősége. A jelenlegi eredmény előrejelzi a **generációk közti szakadékból fakadó eltérést, azaz hogy a gyermekek sokkal otthonosabban mozognak az okostelefonok világában, mint a szülők. Ez azonban nem jelenti automatikusan, hogy a veszélyeket is jobban ismerik.** (9. Ábra)

9. Ábra

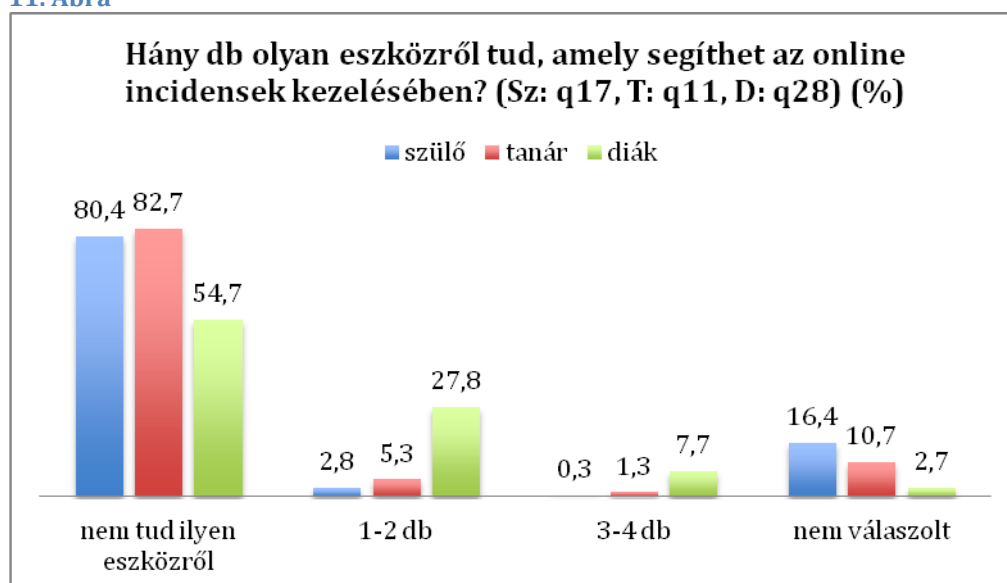
Hasonló eltéréseket tapasztaltunk a szülők és a gyermekek internet-használati szokásait illetően: míg az otthoni internet-használat gyakorisága csaknem megegyezik (szülők: 73,7%, n=884, gyerekek: 75,0%, n=528), addig **a gyerekek sokkal inkább interneteznek „házon kívül”, azaz az iskolában, vagy olyan mobileszközzel (szülők: 31,9%, n=383, gyerekek: 69,9%, n=492), amely egyfelől lehetővé teszi a konstans online jelenlétet, másrészt pedig lehetetlenné teszi az állandó szülői felügyeletet.** Ehelyütt tehát nem csupán arról van szó, hogy a fiatal generáció több szintén – otthon, iskolában, mobileszközőkön – is online módba kapcsol, hanem a szülői felügyelet lehetőségének megszűnéséről is. (10. Ábra)

10. Ábra

Az online bántalmazási, megfélemlítési esetekben segítségül hívható technikai eszközökről való tájékozottság – amely nem egyenlő a kockázatokról és veszélyekről való tájékozottsággal – a védettség további fokmérője lehet. Ha összevetjük a pedagógusok, a szülők és a gyermekek eszközismeretét, ugyancsak a gyerekek felé billen a mérleg: arányában **sokkal több tanár és szülő vallotta, hogy egyáltalán nem tud ilyen eszközről mint gyerek** (szülő: 80,4%, tanár: 82,7%, gyermek: 54,7%), és sokkal több gyermek (a diákok egyharmada, 27,8%) vallotta, hogy legalább 1-2 db, de nem ritkán ennél is több (7,7%) ilyen eszközről tud, mint szülő vagy pedagógus. (11. Ábra)

11. Ábra

Tisztában van-e a megfélemlítés (bullying) fogalmával?

Ennek a kérdésnek a vizsgálatára négy változó szolgált (q13-16). A kérdések az inkonzisztens válaszok kiszűrésére is lehetőséget nyújtottak. Arra is lehetőség volt, hogy megvizsgáljuk, vajon a válaszolók ténylegesen tisztában vannak-e a megfélemlítés fogalmával, gyakorlati megjelenési formáival. A diákok többsége tájékozottnak tartja magát: meg tudja ítélni, mi számít „megfélemlítésnek” (82,4%), csak 13,5%-a nem tudja, és további 3,7%-a nem biztos a dolgában. (3. Táblázat) Ez abból a szempontból jobb eredmény a szülőknél és a tanároknál is, hogy sokkal kisebb a bizonytalanok aránya (diákok: 3,7%, szülők: 12,3%, pedagógusok: 20,0%), igaz, a magukat teljesen tájékozatlannak tartók aránya meghaladja a felnőttek adatait (diákok: 13,5%, szülők: 3,5%, pedagógusok: 0,0%).

3. Táblázat

Tudja-e, mit jelent a megfélemlítés (iskolai, ill. online környezetben)? (q13)		
	n	%
igen, tudja	580	82,4
nem biztos benne	26	3,7
nem tudja	95	13,5
nem válaszolt	2	0,3
TOTÁL	704	100,0

A gyakorlati példákra adott válaszok azonban arról árulkodnak, hogy **a diákok nagy része – annak ellenére, hogy tudását a megfélemlítésről megfelelőnek értékelte – nincs tisztában a fogalom valódi jelentésével.** Annak ellenére, hogy a q13 kérdés négy példája közül csak az egyik felel meg az iskolai megfélemlítés tipikus esetének (amikor az egyik diákot *többen, hónapokon keresztül* csúfolják), a diákok minden válaszlehetőséget inkább tartanak megfélemlítésnek. A magukban biztosak (akik azt vallották, hogy tudják, mi a megfélemlítés) a többiekénél arányában többen jelölték meg az első három esetet megfélemlítésként, a bizonytalanok pedig inkább a 4. esetet jelölték be (amikor az egyik diákkal szakít a barátnője és ő minden órában ír neki a FB-on azzal, hogy újra legyenek együtt). Ez az eset tényleg hordozza a megfélemlítés néhány elemét, mint pl. a gyakori üzenetírás formájában való nyomásgyakorlást, ám mivel az adott eset nem hordozza a közösség általi megbélyegzés/kitaszítás mozzanatát, nem számít bántalmazásnak. Az eset továbbá online történik, és nem biztos, hogy a közösség egyáltalán tudomást szerez róla. **Fogalmi zavarról** árulkodik, hogy mind a tájékozottak, mind pedig a bizonytalanok csoportjából sokan jelölték megfélemlítésnek az összes esetet (5. válaszlehetőség: „Mindegyik”). (4. Táblázat)

4. Táblázat

Tudja-e, mit jelent a megfélemlítés? (q13) / Melyik lehet példa ISKOLAI megfélemlítésre? (q14)				
	tudja, mi a megfélemlítés	nem biztos benne, hogy tudja	nem tudja	TOTÁL (q14)
1. Az egyik diák egyszer megveri a másikat, mert mérges lett rá.	265 (84,7%)	42 (13,4%)	6 (1,9%)	313 (100,0%)
2. Az egyik diákot többen hónapokon keresztül "dagadéknak" csúfolják.	186 (84,2%)	29 (13,1%)	6 (2,7%)	221 (100,0%)
3. Az egyik diák megfenyegeti az osztálytársát, hogy megveri, ha még egyszer csúnyát mond az anyukájára.	343 (84,3%)	52 (12,8%)	12 (2,9%)	407 (100,0%)
4. Az egyik diákkal szakított a barátnője és ő minden órában ír neki a FB-on azzal, hogy újra legyenek együtt.	43 (82,7%)	8 (15,4%)	1 (1,9%)	52 (100,0%)
5. Mindegyik.	39 (79,6%)	9 (18,4%)	1 (2,0%)	49 (100,0%)
6. Egyik sem.	53 (72,6%)	14 (19,2%)	6 (8,2%)	73 (100,0%)
TOTÁL (q13)	580 (82,4%)	26 (3,7%)	95 (13,5%)	702 (100,0%)

Az online megfélemlítés körében a q15-ös kérdés két helyes választ tartalmazott:

- 1. Az egyik diák a FB-on elterjeszt egy másik diákról egy videót, amelyben a fiú éppen a piszoárnál "végzi a dolgát", és észre sem veszi, hogy videóra vették.**
- 5. Az egyik diák Skype-on többször egymás után felhívja osztálytársát, aki az ismerősei között szerepel, és belesuttogja, hogy "A suliban mindenkinek elmondom, hogy sírtál. Mindenki tudni fogja rólad", majd lerakja.**

Az online megfélemlítés körében, az iskolai esetek megítéléséhez hasonlóan, **konfúzus válaszokat adtak a diákok.** A magukat tájékozottnak tartók majd' minden felsorolt esetet az online megfélemlítés körébe soroltak, kivéve a másodikat (amikor az egyik diákról délután néhányan elvették a szendvicset és megették, ő pedig este kiírja a FB üzenőfalra, hogy legközelebb majd ő veszi el a szendvicset). Érdekes módon a bizonytalanok *viszonylag* helyesen ítélték meg az online megfélemlítést, ám a helyes megoldások mellett a fent említett 2. esetet is megfélemlítésnek jelölték. (5. Táblázat) Úgy tűnik, **a diákok tájékoztatásra szorulnak a következő kérdéseket illetően:**

- **az elszenvedett sérelemért való visszavágás jogos, tehát nem számít bántalmazásnak – hiányzik az erőegyensúly-eltolódás;**
- **a privát üzenetváltás még akkor sem számít bántalmazásnak, ha abban az egyik diák megfenyegeti a másikat, hiszen hiányzik a közösség részvétele a bántalmazási folyamatban;**
- **az ismeretlen személy általi többszöri felhívás, illetve az ismeretlenek közti üzenetváltás azért nem sorolható a megfélemlítés körébe, mert a célszemély számára az elkövető kiléte rejtve marad;**
- **a konkrét üzenet nélküli telefonhívás (amikor pl. a hívó fél nem szól bele a kagylóba) ugyancsak nem megfélemlítés, mivel a célszemély nem tudja meg, mi a hívó fél célja;**
- **az egyszeri inzultus legfeljebb konfliktusnak, de semmiképpen nem bántalmazásnak tekintendő.**

A diákokat az zavarhatta össze, hogy mindegyik felsorolt cselekmény valamely bántalmazási / megfélemlítési folyamat *kezdeti momentuma lehet*. Amellett, hogy a

megfelelő gonddal kell kezelni ezeket a „belépő magatartásokat” („gateway behavior”, Englander, 2013: 104; Chesney-Lind & Irwin, 2008: 89; Dellasega & Nixon, 2003), **fontos tudatosítani, hogy ebben a kezdeti fázisban nem beszélhetünk bántalmazási / megfélemlítési incidensről.** A gyerekek antennái amiatt lehetnek ilyen érzékenyek a felsorolt magatartásokra, mert a média sok esetet eleve komolynak – veszélyesnek, kockázatosnak – tüntet fel. (Lásd még a bántalmazási esetekről való tájékozódás elsődleges forrásait: 32. Ábra) **Fel kell hívni a figyelmet a médiabefolyásolás módszereire, illetve a kritikus médiafogyasztás fontosságára.**

5. Táblázat

Tudja-e, mi az ONLINE megfélemlítés (q13) / Melyik lehet példa ONLINE megfélemlítésre? (q15)				
	tudja, mi a megfélemlítés	nem biztos benne	nem tudja	TOTÁL (q15)
1. Az egyik diák a FB-on elterjeszt egy másik diákról egy videót, amelyben a fiú éppen a piszoárnál "végzi a dolgát", és észre sem veszi, hogy videóra vették.	131 (81,4%)	25 (15,5%)	5 (3,1%)	161 (100,0%)
2. Az egyik diákról délután néhányan elvették a szendvicset és megették, ő pedig este kiírja a FB üzenőfalra, hogy legközelebb majd ő veszi el a szendvicüket.	54 (76,1%)	16 (22,5%)	1 (1,4%)	71 (100,0%)
3. Az egyik diákot megütötte az osztálytársa, majd a megütött diák a FB-on, privát üzenetben megfenyegeti azt, aki megütötte.	316 (84,9%)	47 (12,6%)	9 (2,4%)	372 (100,0%)
4. Az egyik diák Skype-on, ismeretlen számról többször felhívja az egyik osztálytársát, de nem szól semmit, csak a szuszogását hallani, majd lerakja.	159 (84,1%)	27 (14,3%)	3 (1,6%)	189 (100,0%)
5. Az egyik diák Skype-on többször egymás után felhívja osztálytársát, aki az ismerősei között szerepel, és belesuttogja, hogy "A suliban mindenkinek elmondom, hogy sírtál. Mindenki tudni fogja rólad", majd lerakja.	190 (84,8%)	30 (13,4%)	4 (1,8%)	224 (100,0%)
6. Az egyik diák Skype-on EGYSZER felhívja az egyik osztálytársát és belesuttogja, hogy "A suliban mindenkinek elmondom, hogy sírtál. Mindenki tudni fogja rólad", majd lerakja.	96 (87,3%)	12 (10,9%)	2 (1,8%)	110 (100,0%)
7. Mindegyik.	46 (75,4%)	12 (19,7%)	3 (4,9%)	61 (100,0%)
8. Egyik sem.	75 (78,1%)	14 (14,6%)	7 (7,3%)	96 (100,0%)
TOTÁL (q13)	580 (82,4%)	26 (3,7%)	95 (13,5%)	702 (100,0%)

Sem a magukat tájékozottnak tartók, sem pedig a bizonytalanok nem ítélték meg helyesen a q16 ellenőrző kérdésre adott válaszok tartalmát sem. A kérdés két helyes választ tartalmazott, eszerint a következő esetek *nem* számítanak megfélemlítésnek:

3. Egy diák rejtett számról (a telefon nem jelzi ki a hívót) rendszeresen felhívja az osztálytársát, de nem szól bele, amikor az osztálytársa felveszi a telefont.

4. Az egyik fiú szándékosan lelöki a barátját a lépcsőn.

Az első esetben a “zaklató” ismeretlen mivolta, a második esetben pedig az inzultus egyszeri (ismétlődés nélküli) előfordulása miatt nem áll fenn megfélemlítés. Ehhez képest a válaszolók nemcsak e két esetről, hanem valamennyi felsorolt esetről inkább állították, hogy nem sorolható a megfélemlítés körébe. (6. Táblázat)

6. Táblázat

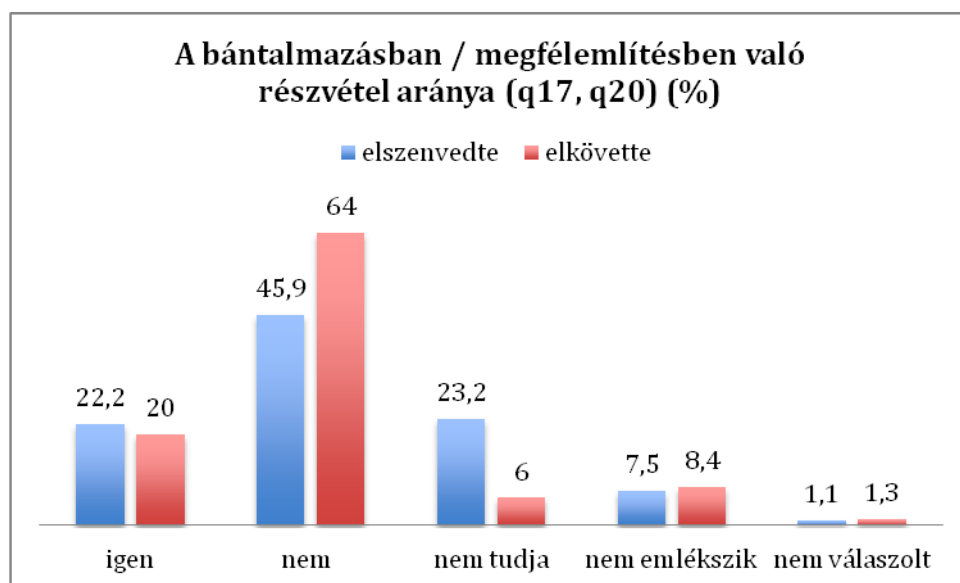
Tudja-e, mit jelent a megfélemlítés? (q13) / Melyik NEM lehet példa a megfélemlítés tipikus esetére? (q16)				
	tudja, mi a megfélemlítés	nem biztos benne	nem tudja	TOTÁL (q16)
1. Az egyik fiú minden órán ráncigálja az előtte ülő lány haját, amellyel a lánynak fájdalmat okoz. A lány eleve úgy megy be órára, hogy szorong attól, hogy a fiú megint mögé ül és ráncigálja a haját.	123 (85,4%)	17 (11,8%)	4 (2,8%)	144 (100,0%)
2. Az egyik diák egy baráti társaságot megszorol, hogy ne barátkozzanak az egyik fiúval.	125 (86,2%)	13 (9,0%)	7 (4,8%)	145 (100,0%)
3. Egy diák rejtett számról (a telefon nem jelzi ki a hívót) rendszeresen felhívja az osztálytársát, de nem szól bele, amikor az osztálytársa felveszi a telefont.	202 (83,8%)	30 (12,4%)	9 (3,7%)	241 (100,0%)
4. Az egyik fiú szándékosan lelöki a barátját a lépcsőn.	157 (85,3%)	21 (11,4%)	6 (3,3%)	184 (100,0%)
5. Mindegyik.	52 (80,0%)	11 (16,9%)	2 (3,1%)	65 (100,0%)
6. Egyik sem.	107 (78,7%)	24 (17,6%)	5 (3,7%)	136 (100,0%)
TOTÁL (q13)	580 (82,4%)	26 (3,7%)	95 (13,5%)	702 (100,0%)

A megfélemlítésben való részvétel

A megfélemlítésben / bántalmazásban való részvétel vizsgálatához mind az áldozati, mind az elkövetői oldalon megvizsgáltuk a gyerekek aktivitását. **Arányában több diák vallotta, hogy áldozatul esett már bántalmazásnak / megfélemlítésnek, mintsem hogy elkövetett ilyen cselekményt** (áldozatul esett: 22,2%, elkövetője volt: 20,0%). Mint ahogy az a megfélemlítéssel kapcsolatos fogalmi határozatlanságból világossá vált, sokan nincsenek tisztában azzal, vajon ténylegesen elszenvedtek-e bántalmazást, vagy csupán kellemetlenül, megbántva érezték magukat.³ (12. Ábra)

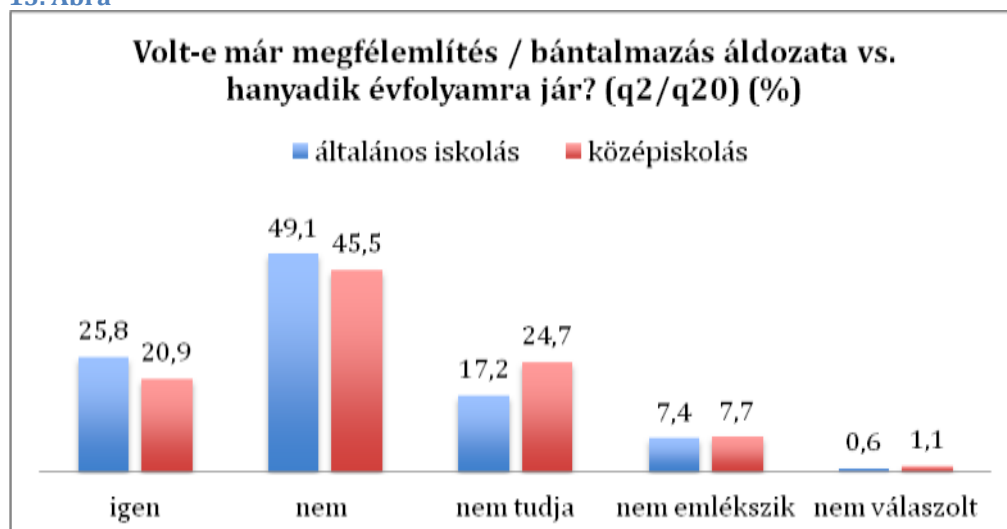
12. Ábra

³ A q20 kérdés, amely a bántalmazás/megfélemlítés áldozati oldalán való részvételét firtatta, egy bizonytalan válasz-opciót is tartalmazott: „Kellemetlenül, megbántva éreztem magam, de nem vagyok benne biztos, hogy ez bántalmazás/megfélemlítés volt.”

Kissé árnyaltabb képet kapunk, ha a bántalmazást évfolyamra lebontva vizsgáljuk. **Mind az áldozattá válás, mind az elkövetővé válás tekintetében szignifikáns összefüggés azonosítható azzal, milyen idős (mely évfolyamokra jár) a gyermek.** (13-14. Ábra) Az alacsonyabb évfolyamok közül arányában többen vallották magukat áldozatnak (ált.isk.: 25,8%, középisk.: 20,9%), igaz, többen vallották azt is, hogy nem estek még áldozatul bántalmazásnak (ált.isk.: 49,1%, középisk.: 45,5%). Megfigyelhető ugyanakkor, hogy középiskolában nő a „bizonytalanok” aránya, akik kellemetlenül, megbántva érezték magukat, de nem biztosak benne, hogy az eset ténylegesen megfélemlítés vagy bántalmazás volt. **A középiskolások tehát egyfelől nem esnek olyan gyakran áldozatul bántalmazásnak, másfelől viszont kritikusabban tekintenek a kényes helyzetekre** – nem sorolnak minden kellemetlen esetet a bántalmazás / megfélemlítés körébe. (13. Ábra)

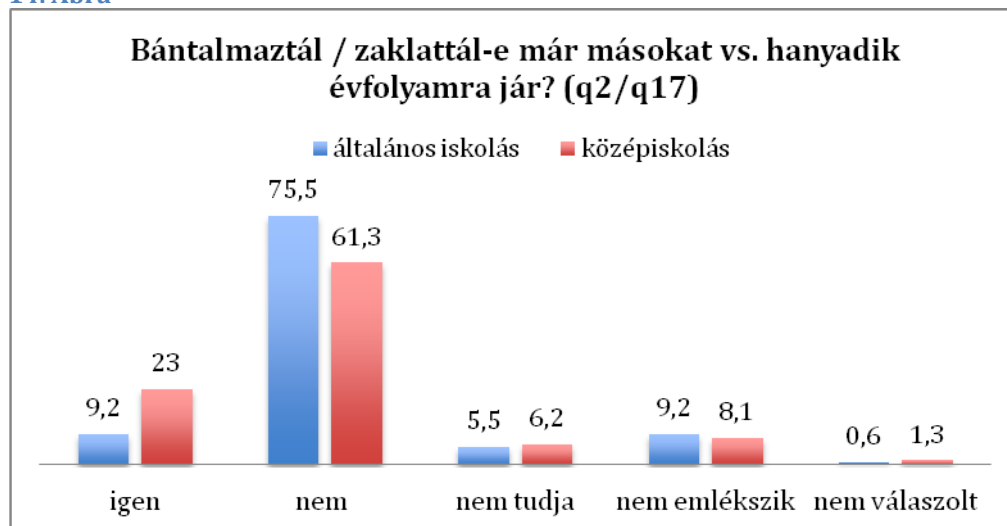
13. Ábra

$p < .045$

Ami az elkövetői oldalon való belevonódást illeti, a középiskolások közül arányában **többen vallották magukat elkövetőnek, mint az általános iskolások közül** (ált.isk.: 9,2%, középisk.: 23,0%) s ezt az arányt erősíti, hogy az általános iskolából arányában **többen vallották, hogy nem követtek el bántalmazást** (ált.isk.: 75,5%, középisk.: 61,3%). (14. Ábra)

14. Ábra

p<.001

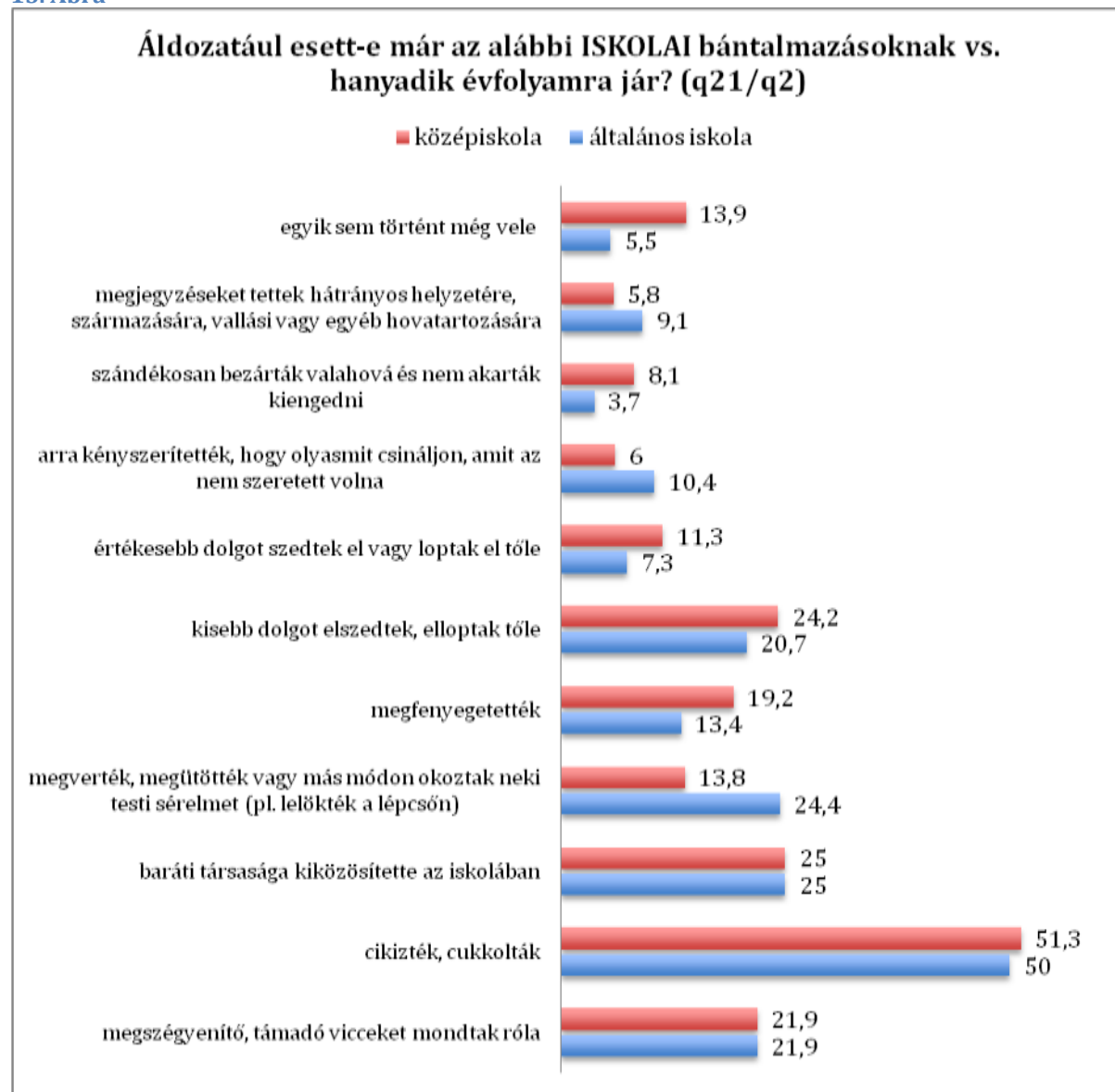
Az áldozattá válás bevallása egyébként mindig könnyebb, mint az elkövetés elismerése. Ez kifejezetten igaz az iskolai bántalmazás esetében, hiszen az iskola nem tolerálja a bántalmazással összefüggő magatartásokat. **Megfigyelhető ugyanakkor, hogy míg a „látható”, azaz az iskolai folyosón, udvaron stb. zajló megfélemlítések száma az életkor előrehaladtával csökken, addig az online módban elkövetett megfélemlítések száma nő. Tehát a bántalmazási aktivitás csökkenése nem egyértelmű, inkább azt mondhatjuk, hogy az átvándorol az iskolából az online színtérbe.** (Parti et al., 2013; Porcaro & Baldry, 2013; Englander, 2013: 70; Patchin & Hinduja, 2006) Míg az általános iskola alsó tagozatában az offline, látható bántalmazások előfordulási gyakorisága nagyobb, addig a felső tagozatban az online bántalmazásoké. (Englander, 2013: 37; EU Kids Online, 2009, 2011) A középiskolai évekre az online bántalmazás is lecsillapul, helyébe lépnek a kevésbé komoly konfliktusok, vagy a kevésbé komoly online esetek, amelyek nagy része rejtve marad. (Englander, 2013: 37) Mivel a bántalmazási aktivitás vizsgálatára az általános iskola alsó tagozatos mintája nem állt rendelkezésünkre, ezért a fenti megállapításokat csak az általános iskola felső tagozatának mintáján, illetve a középiskolai mintán tudtuk ellenőrizni.

ÁLDOZATTÁ VÁLÁS

Az iskolai áldozattá válás tekintetében a felső tagozatos és a középiskolai diákok arányai csaknem megegyeznek, azzal az eltéréssel, hogy a felső tagozatosok között nagyobb azoknak az aránya, akiknek a hátrányos helyzetére, vallására, származására stb. megjegyzéseket tettek, kényszerítették valamire, vagy megverték, megütötték, vagy más módon testi sérelmet okoztak neki, a valahová bezárás (személyes szabadság

megsértése), a kisebb vagy értékesebb dolog lopásának áldozatul esést pedig a középiskolások vallották be nagyobb arányban. (15. Ábra) Ez gyakorlatilag azt jelenti, hogy **míg a felső tagozaton csak a kisebb súlyú devianciáknak, addig a középiskolások között már a nagyobb súlyú cselekményeknek (esetenként bűncselekményeknek) való áldozatul esést vallották be többen.**

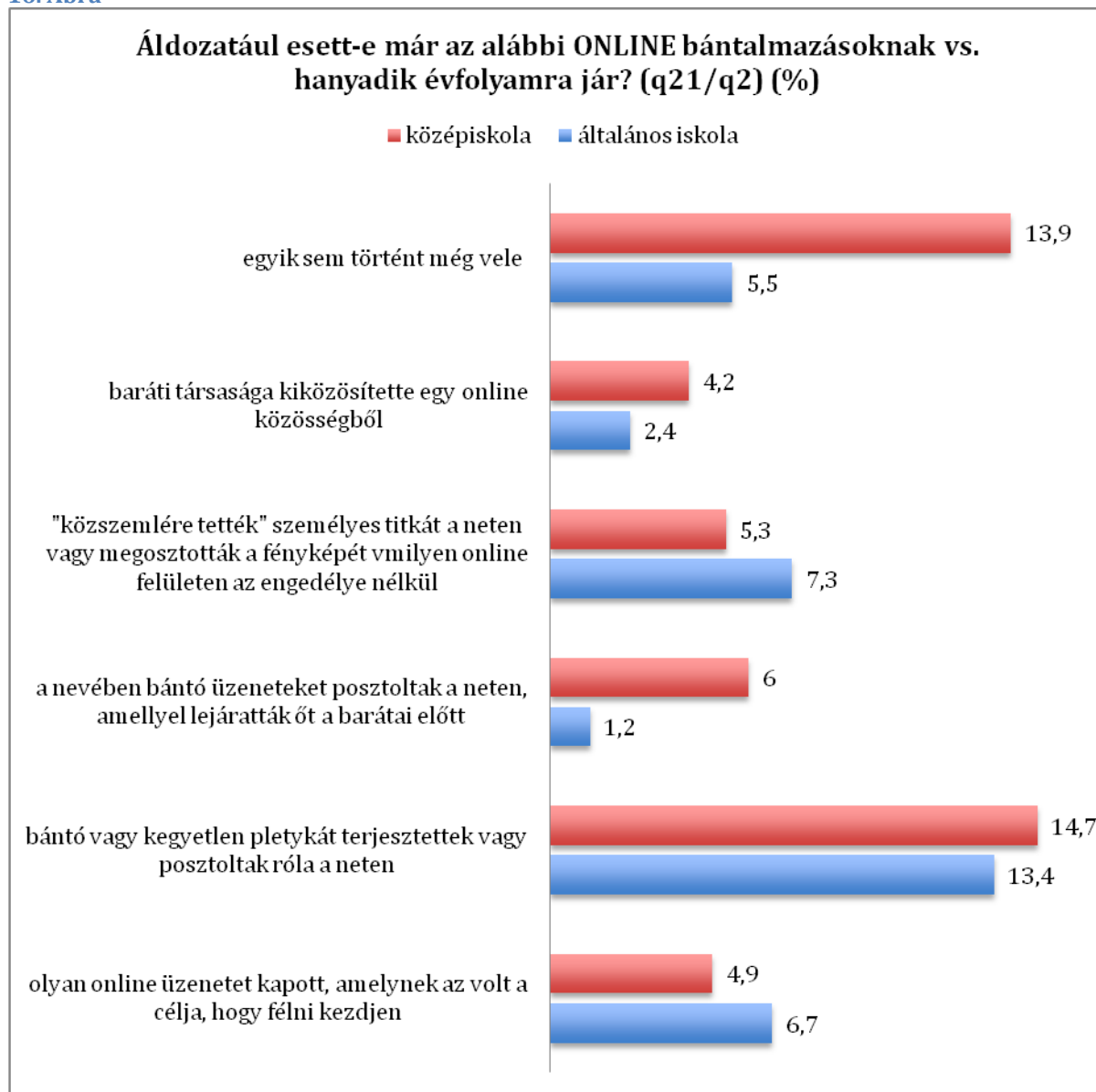
15. Ábra

Az online térben a baráti társaság különböző pletykaterjesztő, lejárató tevékenységlnek, illetve az online közösségből való kiközösítésnek a középiskolás diákok nagyobb arányban váltak áldozatává, míg a felső tagozatos gyerekek közt gyakoribb volt a félelemkeltő üzenetek fogadása, illetve a személyes adatok (fényképek, titkok, bizalmas információk) engedély nélküli posztolása. (16. Ábra) A kétféle devianciának áldozatul esés arról árulkodik, hogy **a középiskolások között nagyobb jelentősége van a baráti társaságnak, amelynek esetenként az online térben is**

érvényesíti kiközösítő, megbélyegző erejét. Ezzel szemben az általános iskola felső tagozatában még csak a csoportdinamikát nélkülöző, egy-egy személytől érkező megfélemlítő üzeneteknek, illetve a jóbarátra bízott titkok megosztásának van jelentősége.

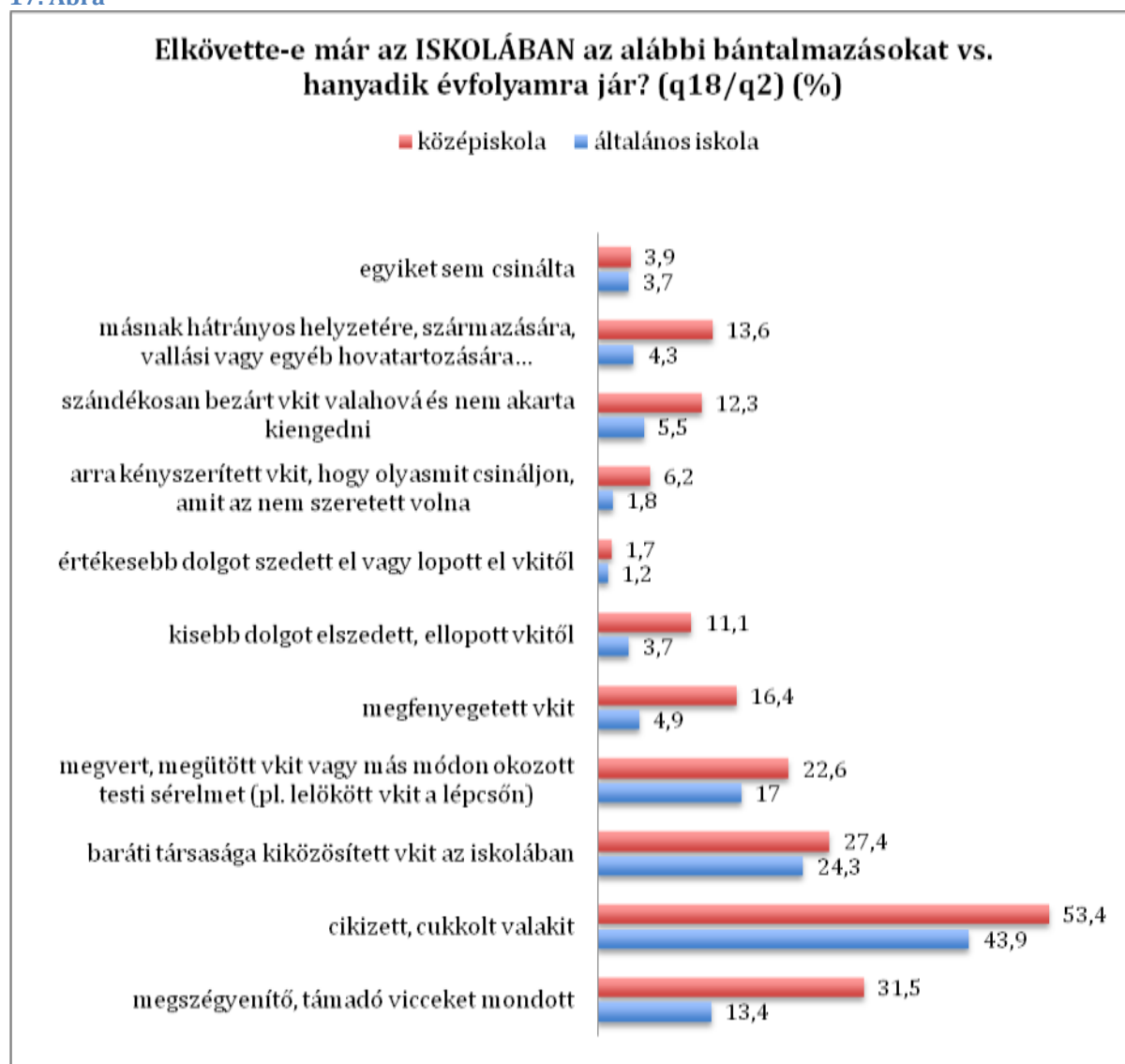
16. Ábra

ELKÖVETŐVÉ VÁLÁS

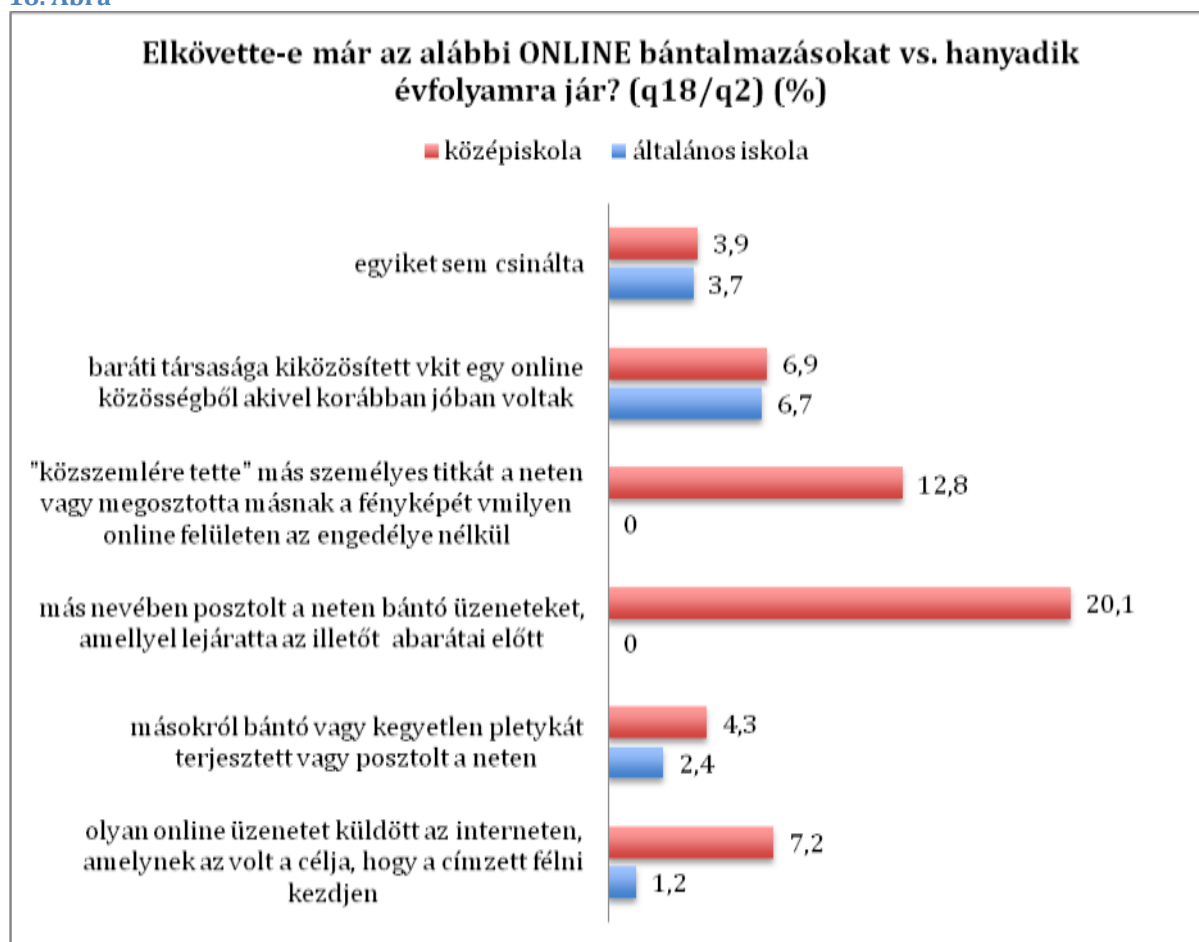
Az iskolai bántalmazási formák mindegyikének elkövetését gyakrabban vallották be középiskolások, néhány esetben azonban kisebb az eltérés a felső tagozatosok és a középiskolások között. Ilyen az értékesebb dolog ellopása, amely minden évfolyamon ritka, a testi sérelem okozása (lökdösés, lelökés lépcsőn, megütés stb.), a mások cukkolása, cikizése, vagy a baráti társaság általi iskolai (nem online) kiközösítés, amelynek az elkövetését viszonylag gyakran vallották be a fiatalabbak és az idősebbek is. (17. Ábra)

17. Ábra

Az online bántalmazások elkövetését ugyancsak nagyobb arányban vallották be a felsőbb évfolyamra járók, itt azonban az iskolai bántalmazási formákhoz képest még nagyobb az eltérés a felsősök és a középiskolások között. Az áldozat nevében bántó üzenet posztolását, és ezzel az áldozat lejáratását, valamint a személyes titok, adat, stb. engedély nélküli közszemlére tételét *kizárólag* középiskolás diákok vallották be. Az egyetlen kivétel a baráti társaság általi online kiközösítés, amelyet mind a fiatalabb, mind az idősebb diákok hasonló arányban vallottak be. (18. Ábra)

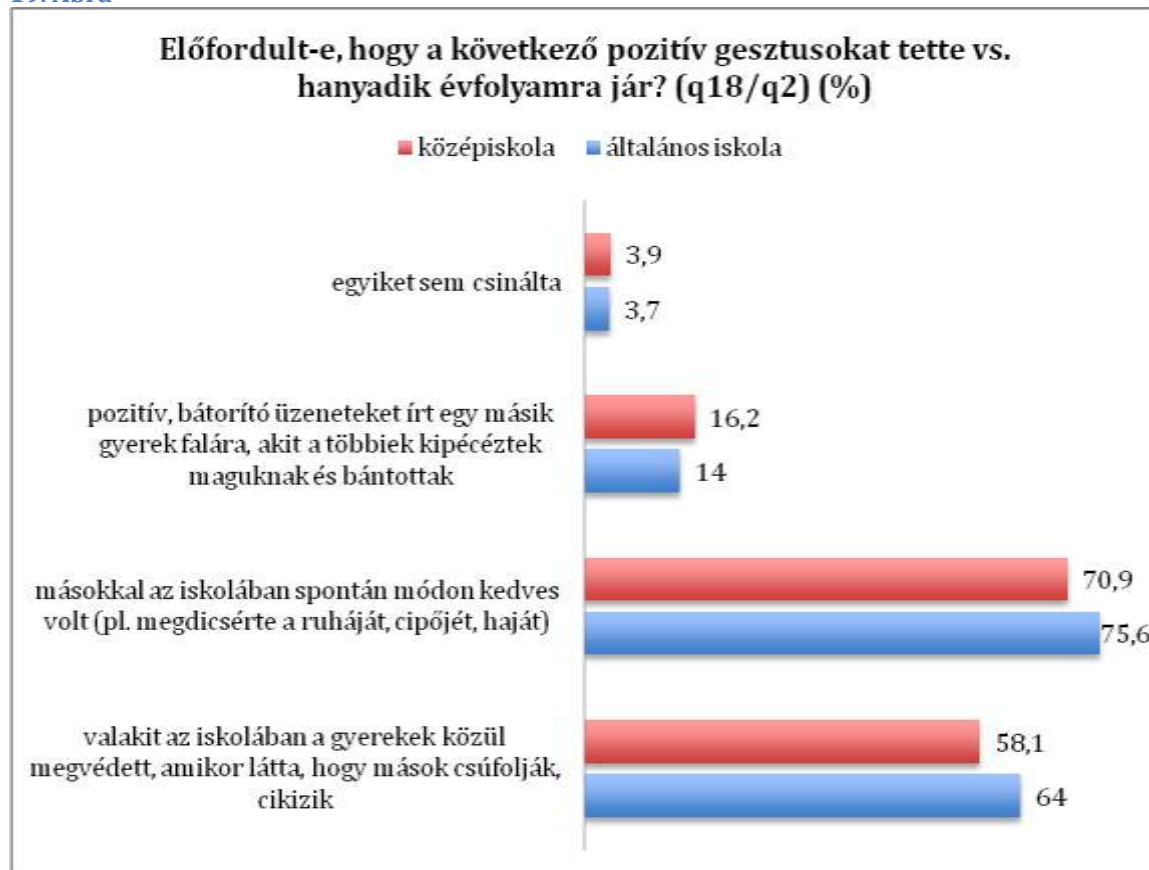
18. Ábra

POZITÍV GESZTUSOK

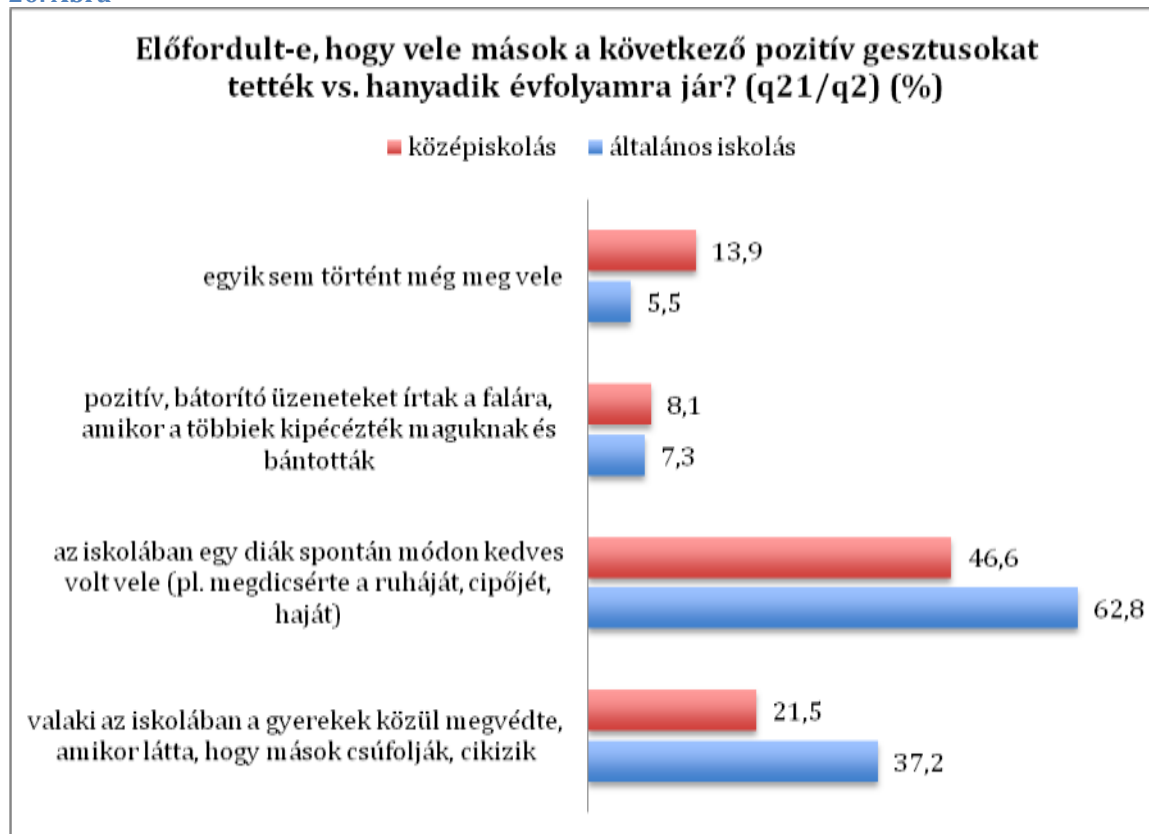
Míg az iskolai (offline) pozitív gesztusok, amilyen a spontán kedves bátorító gesztus, vagy mások megvédése az alacsonyabb osztályokban gyakoribb, addig az online pozitív gesztusok, amilyen a kiközösített gyermek online üzenőfalára bátorító üzenetek posztolása, a középiskolások között prevalensebb. (19. Ábra)

19. Ábra

A diákok sokkal kevésbé adtak hangot az *irányukban* tanúsított, mint az *általuk* tanúsított pozitív gesztusoknak. Mindenesetre a fiatalabb és az idősebb évfolyamok közötti eltérés itt is ugyanolyan irányú: **az általános iskola felső tagozatára járók inkább vallották, hogy irányukban valaki pozitív kedves gesztusokat tanúsított, mint a középiskolás évfolyamok.** (20. Ábra) Ez egyben ténylegesen azt is jelentheti, hogy a felsőbb évfolyamokon tanuló diákok már elég fejlett netikett-tudással rendelkeznek, így ténylegesen is képesek egymás segítségére sietni az online térben. **Ezek a támogató online magatartások azonban, ahogy azt az elemzés későbbi részében látni fogjuk, csiszolásra szorulnak, hiszen a diákok nem eléggé tájékozottak az online bántalmazások dinamikájáról és arról, az egymásnak nyújtandó támogatás mikéntjéről.**

20. Ábra

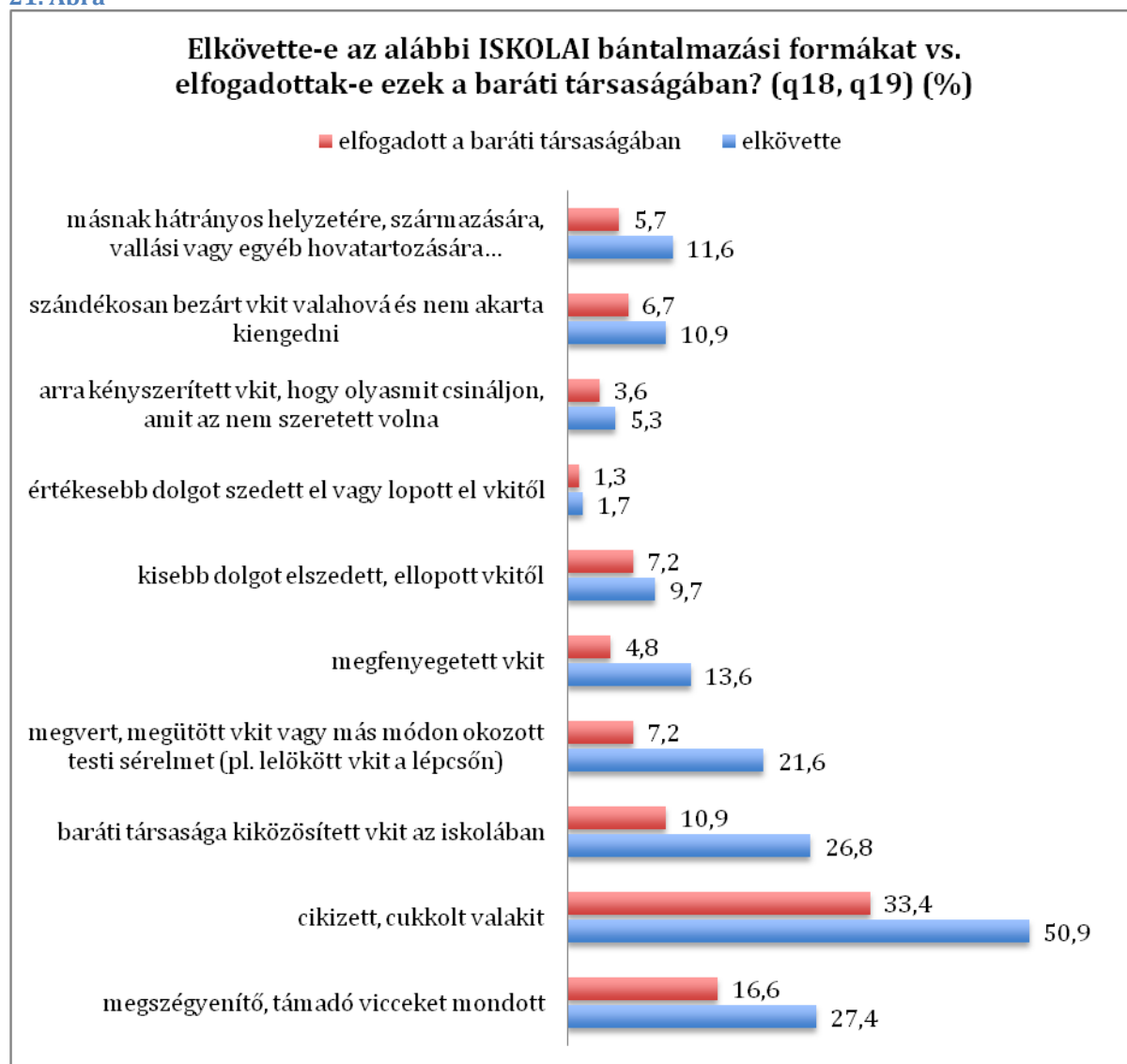

TÁMOGATJA-E A BARÁTI TÁRSASÁG A BÁNTALMAZÁSOK ELKÖVETÉSÉT?

Feltételeztük, hogy a baráti társaság nagy szerepet játszik a bántalmazások elkövetésében, különösen azon bántalmazásformák esetén, amelyek eleve közösségben valósulnak meg, így a baráti társaság általi kiközösítés, vagy a kegyetlen, lejárató pletyka terjesztése esetében. Azt találtuk, hogy minden bántalmazásformát – beleértve az iskolai és az online formákat is – kevésbé fogad el a kortárscsoport, mint amennyien valójában bevallották az elkövetésüket. (21-22. Ábra) Az iskolai (offline) bántalmazás esetében, érdekes módon, azoknak a bántalmazási formáknak az elkövetését nem támogatja a kortárscsoport (tehát ott a legnagyobb az eltérés az egyéni elkövetés és a baráti kör általi támogatottság mértéke között), amely cselekmény *kifejezetten* a baráti körben valósul meg – ezek a skála (a 21. Ábra) alsó részén található fenyegetés, megverés, megütés testi sérelem okozása, a baráti társaság általi kiközösítés, valakinek a cikizése, cukkolása, illetve a támadó viccelés. Ez arra utal, hogy ezek a bántalmazási formák a baráti társaság támogatása nélkül valósulnak meg, tehát egy olyan deviáns csoportban, amely az állandó baráti társaságtól különböző, és a bántalmazó gyermek csak ideiglenesen, a bántalmazás idejére csatlakozik az elkövetői csoporthoz. **A deviáns viselkedést indukáló, „problémás” csoportok iskolai jelenléte kutatások által igazolt, mindenesetre a megfélemlítés-ellenes programok tervezésekor nem árt**

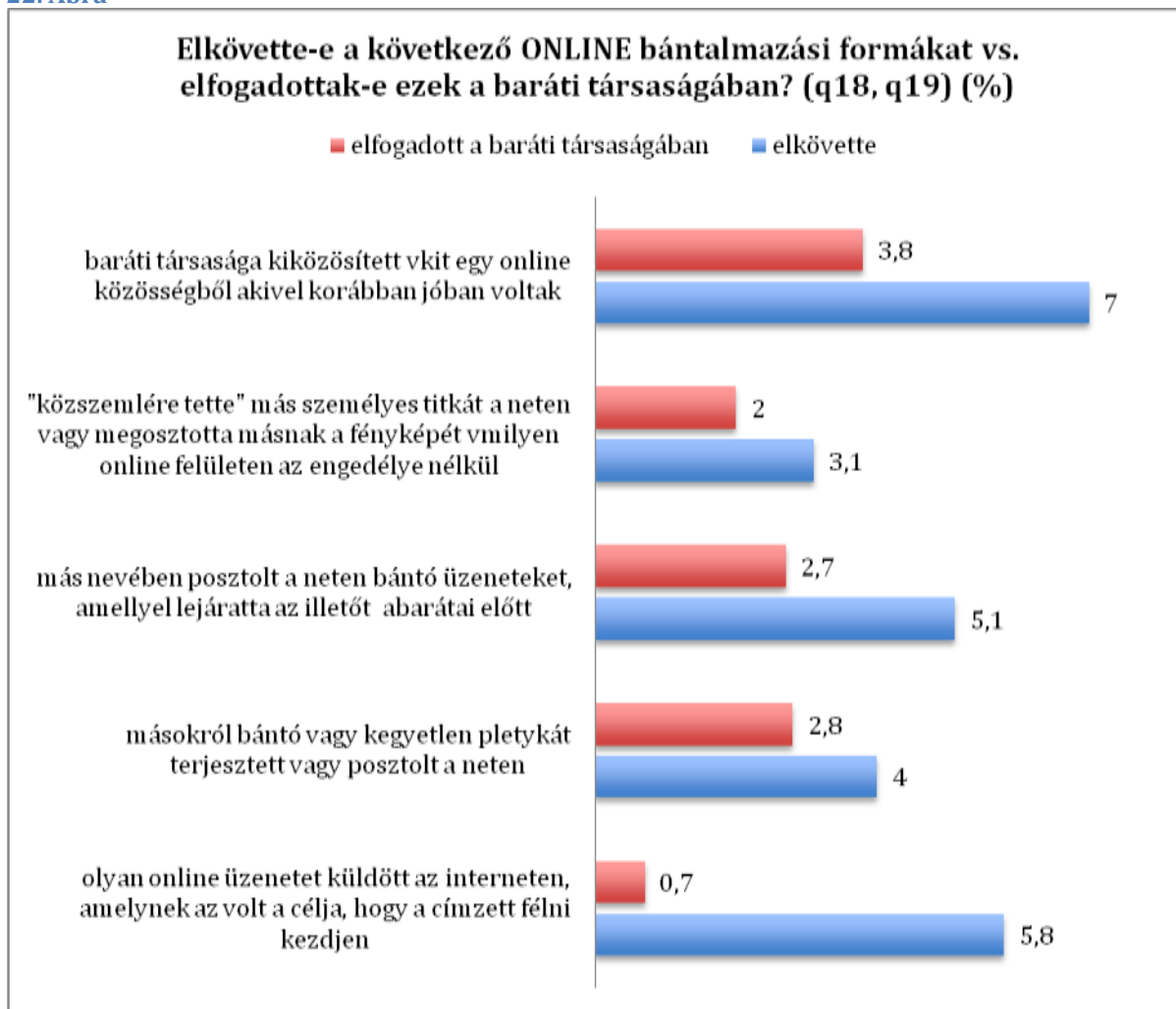
tisztában lenni azzal, hogy a „problémás” gyerekcsoport, a „deviáns mag” jelenléte ugyanúgy megfigyelhető a bántalmazás esetén is.

21. Ábra

Az iskolai bántalmazási formákkal szemben az online megfélemlítési formák nemcsak, hogy elfogadottabbak a baráti körben, de itt jobban érvényesül a kortárscsoport húzóereje is, különösen a tipikusan a kortárscsoport erejére, a csoportnyomásra építő kiközösítés, a pletyka terjesztése, valamint a más személyes titkának engedély nélküli megosztása esetében. (22. Ábra) Itt tehát arról van szó, hogy az online bántalmazási esetek a diák állandó kortárscsoportjának a támogatásával, és a kortárscsoport részvételével valósulnak meg. Ennek az lehet az oka, hogy a kortárscsoport az online térben rejtve, védettebb helyzetben érzi magát, így inkább indukálja az online bántalmazási formák elkövetését, mint az iskolában, illetve ha alkalom adódik, részt vesz azokban.

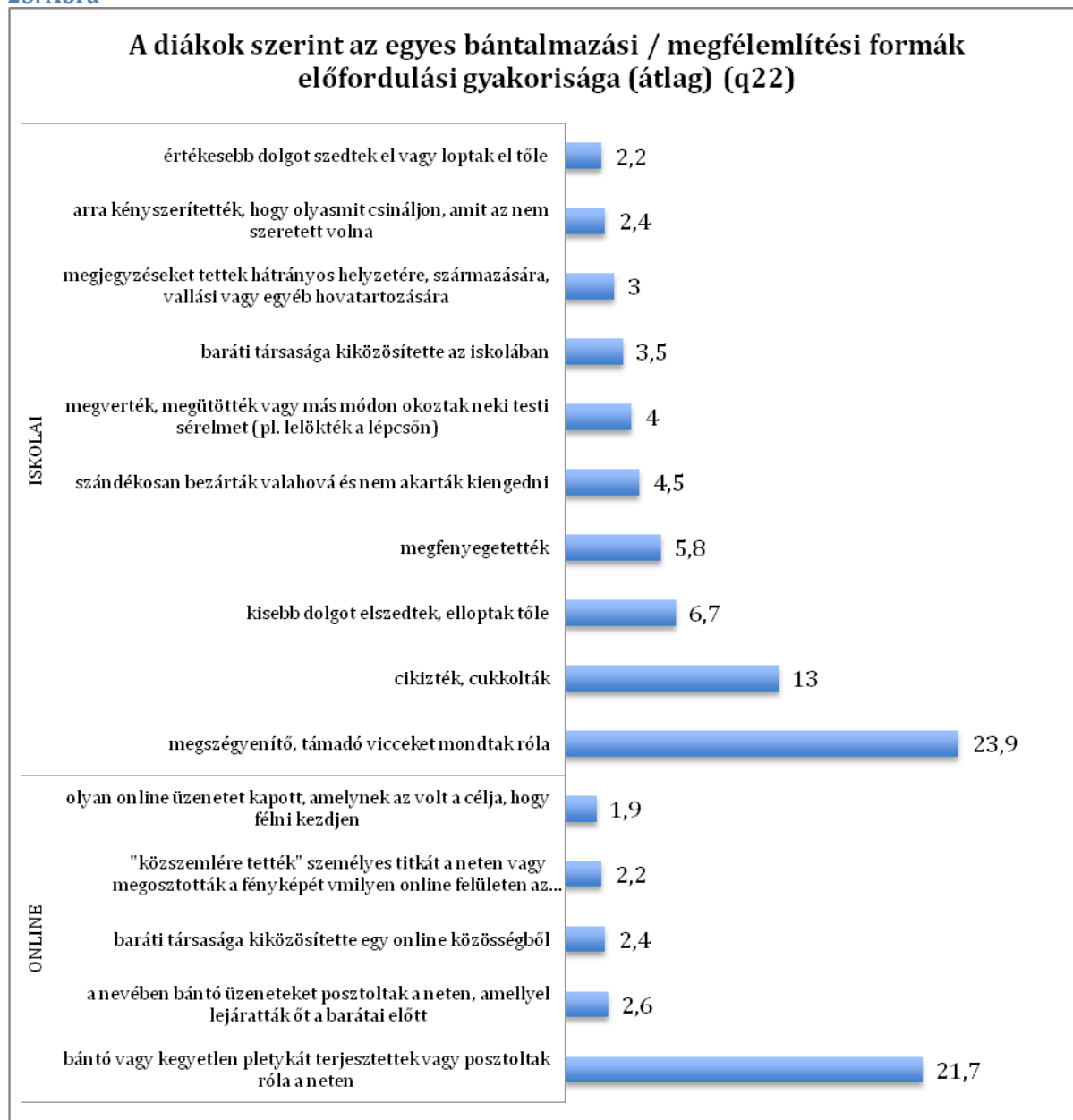
22. Ábra

A BÁNTALMAZÁSOK GYAKORISÁGA

A diákok szerint a leggyakoribb *iskolai (offline) bántalmazási* forma a megszégyenítő, támadó viccelés, a cikizés, a kisebb dolog elvétele, ellopása, a megfenyegetés, a bezárás, a megverés, megütés, és csak ezeket követi a baráti társaság általi kiközösítés. A leggyakoribb *online bántalmazás* a bántó, kegyetlen pletykák terjesztése, a más nevében őt lejárató üzenetek posztolása, a baráti kör általi kiközösítés, és csak ezek után következik sorrendben a személyes titok közzemlére tétele, majd pedig a félelemkeltő üzenetek küldése. (23. Ábra)

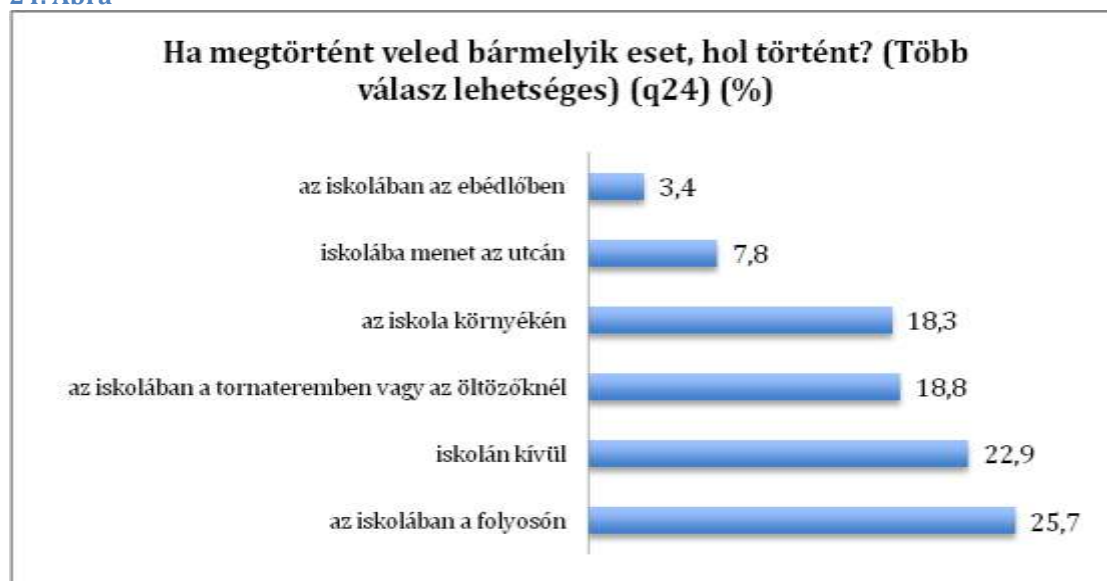
23. Ábra

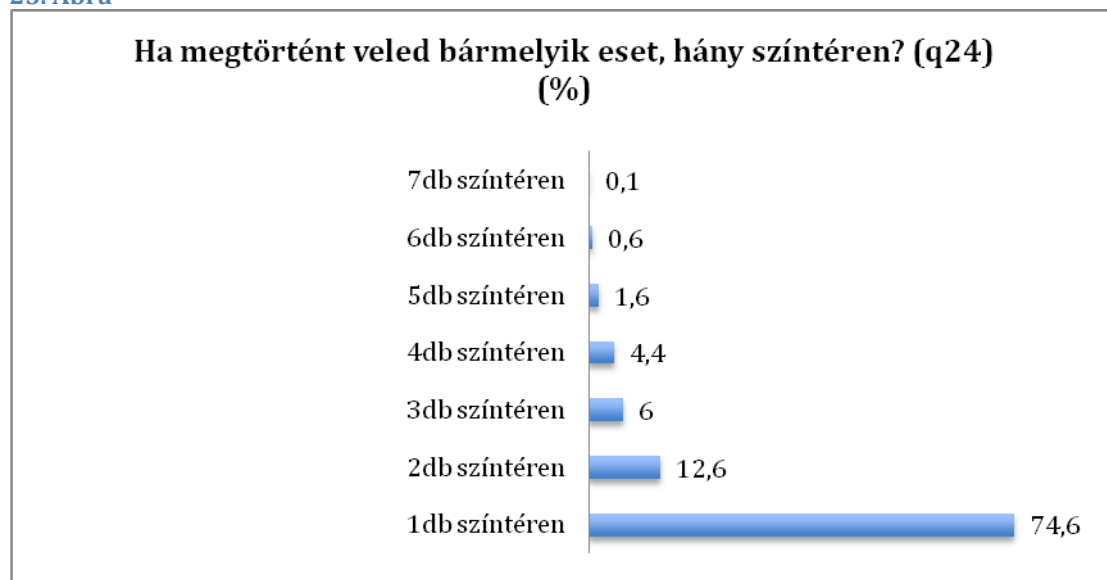
Kutatások szerint a legtöbb bántalmazási, megfélemlítési eset ha nem is az iskolában vagy annak környezetében történik, direkt vagy indirekt módon akkor is hatást gyakorol az iskolai klímára. **Az iskolán kívül kezdődő esetek nagy eséllyel átvándorolnak az iskolai színterekre, továbbá a közvetlenül csak egy vagy néhány diákot érintő esemény könnyen rányomhatja bélyegét indirekt módon, az**

iskolaközösség hangulatára, napi teljesítményére. (Englander, 2013: 107; Patchin & Hinduja, 2013) Adataink szerint a legtöbb eset az iskolafolyosón (25,7%), illetve az iskolán kívül (22,9%) történik (24. Ábra), de **a valaha bántalmazott diákok mintegy negyedrésze (25,3%-a) vallotta, hogy nemcsak egy szintéren történt meg vele az eset.** (25. Ábra)

24. Ábra

25. Ábra

Attitűd

A diákok bántalmazással, megfélemlítéssel kapcsolatos attitűdjét két különböző dichotóm változóba soroltuk: az egyik az Aktív/Passzív változó, a másik az Individuális/Kooperatív változó volt. *Aktív* magatartásnak minősítettük, ha a diák a pusztá várakozás, illetve visszahúzódo magatartás helyett ténylegesen tette is valamit

annak érdekében, hogy a bántalmazási / megfélemlítési helyzetnek véget vessen, így például megvédené magát vagy külső segítségért folyamodna (szólna felnőttnek, kortársnak vagy rendőrségnek). *Individuálisnak* minősítettünk valamely magatartást, hogyha az a bántalmazott diák önnön cselekvésén (vagy passzív magatartásán) túl nem tartalmazta további személyek (így a bántalmazó vagy harmadik személyek, amilyen a felnőtt, kortárs stb.) bevonását a helyzet megoldásába, de ilyennek tekintettük azt is, amikor a megoldás nem tartalmazott kooperatív, a bántalmazót a megoldásba bevonó elemet (ez az eset az 5. megoldási opció, amikor a diák kiállna magáért és amikor kell, visszatámadna).

A legtöbb gyerek (a minta 82,0%-a) aktív megoldást alkalmazna, ezen belül is inkább kiállna magáért és ha kell, visszatámadna (59,9%). Az aktív megoldási javaslatok között a következő legtöbb szavazatot kapott opció a külső személy beavatása volt. Ezen belül is **a legtöbben kortársukat (barátot, testvért) avatnának be (35,5%),** ezt követően pedig a szülőt, gondviselőt (30,5%). **A kutatások igazolják a kortárscsoport jelentőségét: amennyiben a gyermek beavat egyáltalán valakit a történetbe, az nagy valószínűséggel más felmérések szerint is barát, osztálytárs vagy testvér.** A beavatottak gyakorisági rangsorában csak ezek után következik a szülő, és a pedagógusok a bizalmi rangsor legvégén foglalnak helyet. (Englander, 2013: 127, 131; EU Kids Online, 2009, 2011) Mintánk 18,9%-a vonna be pedagógust, iskolaigazgatót a megoldáskeresésbe, ezután következik a nagybácsi vagy más megbízható rokon (6,8%), illetve az ismeretlen személy (1,1%) segítségül hívása.

A táblázatból az is jól kivehető, hogy **a legtöbben a kooperatív megoldásokat részesítene előnyben** – amikor tehát a támadóval, és/vagy harmadik személyekkel is kapcsolatba lépne a helyzet javítása érdekében. (7. Táblázat)

7. Táblázat

ATTITÚD					
Q23: Ha megtörténne veled bármelyik eset, mit tennél? (Több válasz lehetséges)					
Aktív / Passzív dichotómia	Magatartás		Indivi- duális (I) / Koopera- tív (K) dichotó- mia	N/% 100,0%= 704	TOTÁL Passzív / Aktív * 100,0%= 704
Passzív	1. Határozottnak mutatkoznék és messzebb sétálnék tőlük (a bántalmazóktól).		I	210 (29,8%)	412 (58,5 %)
	3. Otthon maradnék.		I	33 (4,7%)	
	4. Nem vennék tudomást róluk.		I	309 (43,9%)	
Aktív	2. Megmondanám nekik (a bántalmazóknak), hogy hagyják abba.		K	272 (38,6%)	577 (82,0 %)
	5. Kiállnék magamért és amikor kell, visszatámadnék.		I	422 (59,9%)	
	6-10. Elmondanám...	...a szülőknek/gondviselőnek	K	215 (30,5%)	
		...egy tanárnak vagy az igazgatónak	K	133 (18,9%)	
		...barátomnak/testvéremnek	K	250	

				(35,5%)	
		...nagybácsimnak/megbízható rokonomnak	K	48 (6,8%)	
		...idegennek (weben vagy cseten valakinek), akár név nélkül	K	40 (5,7%)	
	11-13. Segítséget kérnék...	...az Internet Hotline-tól	K	9 (1,1%)	
		...a Kék Vonaltól	K	8 (1,1%)	
		...a rendőrségtől (feljelenteném)	K	52 (7,4%)	

* TOTÁL Passzív / TOTÁL Aktív: Azoknak a válaszolóknak a száma és aránya, akik legalább 1 db passzív, illetve legalább 1 db aktív magatartást megjelöltek. (100,0%=704, azaz a teljes minta)

Feltételeztük továbbá, hogy a válaszolók életkora és a megoldás fajtája összefüggést mutat, mégpedig aképpen, hogy az idősebb diákok (a felsőbb évfolyamra járók) inkább alkalmaznának aktív, a fiatalabb (az alsó évfolyamokra járó) diákok pedig passzív megoldásokat. Az eredmények szerint **valóban van összefüggés az évfolyam és a megoldás típusa között**, de nem abban az irányban, ahogyan azt feltételeztük: **a középiskolások ugyanis inkább jelöltek be passzív, míg a felső tagozatos – tehát alacsonyabb évfolyamra járó – diákok aktív megoldásokat.** (8. Táblázat)

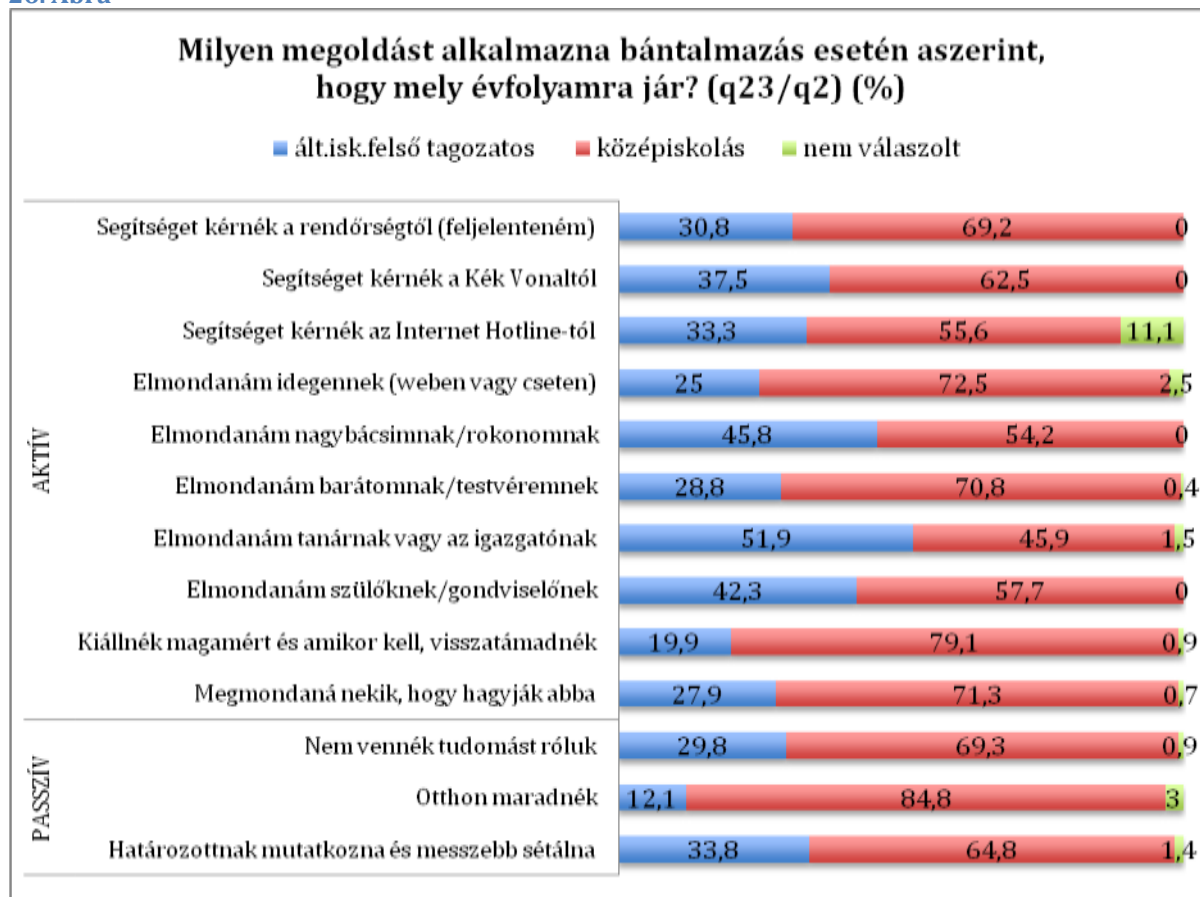
8. Táblázat

Q2/Q23: Aktív vagy passzív megoldásokat alkalmaznának-e, évfolyamok szerint?				
	Aktív (legalább 1 db „Aktív” megoldást bejelölt)	Passzív (legalább 1 db „Passzív” megoldást bejelölt)	TOTÁL	Pearson Chi-Square
Ált. iskola felső tagozatos	149 (90,9%)	113 (68,9%)	164 (100,0%)	p<.008
Középiskolás	421 (79,4%)	294 (55,5%)	530 (100,0%)	p<.002

Ez összefüggésben áll az alkalmazott aktív megoldások típusával: az aktív megoldások legnagyobb része ugyanis a harmadik személy bevonásával járó segítségkérés, amelyen belül főként **a tanár/iskolaigazgató vagy a nagybácsi vagy más megbízható rokon beavatása viszonylag nagyobb népszerűségnek örvend az alsóbb évfolyamra járók között, míg a felsőbb évfolyamra járók inkább kortásaikat (barátot vagy testvért) hívnának segítségül** felnőtt helyett. A középiskolások között ugyanakkor népszerűbbek a passzív/individuális megoldások, amilyen a határozottnak mutatkozás és a helyszín elhagyása, valamint az eset ignorálása (nem venne tudomást róla).⁴ (26. Ábra)

⁴ Megjegyzendő, mivel a mintában arányában többen voltak középiskolások – felső tagozatosok száma: 164, középiskolások száma: 530 – így majd’ minden megoldást arányában többen is választottak középiskolások; a fent részletezett különbségek megállapításánál azt vettük alapul, hol kisebb a felsőtagozatos és a középiskolás diákok válaszadási arányának különbsége. Megjegyzést érdemel még a professzionális segélyszolgálatok, amilyen az Internet Hotline és a Kék Vonal mint opció megjelölése: mindkét szervezetet arányában többen jelölték be középiskolások, a válaszolók kis száma miatt azonban – Internet Hotline: 9 fő, Kék Vonal: 8 fő – ebből nem vonható le messzemenő következtetés.

26. Ábra

Az egyéni megoldások között (a nyitott kérdésben) szerepeltek az olyan passzív típusú magatartások, amilyen a visszahúzóds, a ventillálás, vagy az olyan aktív megoldások, mint amilyen a bántalmazóval beszélgetés, akár felnőtt vagy barátok jelenlétében. A legnagyobb arányban azonban – mégha viccesen is – a válaszolók az erőszakos megoldásokat vetették fel, így a bántalmazó tette hívását, a „nagytesók” segítségül hívását, vagy a fenyegetést, illetve – a kortárscsoport felhívása mellett – a „szemet szemért” opció is felvetődött. **A békés konfliktusrendezés tanítása tehát – főként középiskolás fiatalok esetében – amiatt sem elhanyagolható cél, mivel éppen ez az idősebb korosztály nem folyamodik segítségért felnőttöz, ha komoly problémával találkozik. A kortárscsoport szerepe ideálisan az iskolai mentorképzésben kerülhet előtérbe, amelynek főként az online bántalmazások esetében van jelentősége: a saját kortárscsoportban való elkövetés itt érhető tetten, hiszen a nem látható, „védett” környezetben kevesebb az elkövetéstől való visszatartó hatás.**

BYSTANDER MAGATARTÁSOK

Bystander magatartásnak nevezzük azoknak a diákoknak a viselkedését, akik látszólag kívül esnek a bántalmazási folyamaton, ám magatartásukkal mégis – aktív vagy passzív módon – befolyásolják, mélyítik vagy oldják a feszültséget, ezáltal erősítik vagy gyengítik a bántalmazót, illetve az áldozatot. (Englander, 2013: 125) A bystander- („kívülálló”) magatartások feltérképezésére alkalmas a q25 kérdés, amelyben a következő csoportokba soroltuk az egyes attitűdöket: *passzív*, *aktív* (ezen belül *aktív pozitív*, *aktív negatív* és *aktív semleges*), valamint *határozatlan*. *Passzív kívülálló* az, aki szándékosan semmit sem tesz a folyamat befolyásolása érdekében, ám azzal, hogy ignorálja az eseményt, de mégis jelen van, csupán nem tesz semmit annak megszüntetése érdekében, mégis erősíti az elkövetőt pozíciójában. *Aktív pozitív kívülálló* az, aki aktívan cselekszik a helyzet jobbá tétele/feloldása érdekében úgy, hogy pl. olyan felnőttnek szól, aki biztos – mert kötelessége –, hogy tenni fog valamit a helyzet megoldása érdekében. *Aktív negatív kívülálló*, aki úgy vesz részt a bántalmazásban, hogy azzal a helyzet elmérgesítése, a bántalmazott fél gyengítése irányába hat. *Aktív semleges kívülálló* az, aki ugyan szeretne segíteni a bántalmazottnak, de tevékenységével nem biztos, hogy eléri a célját (mert pl. olyan felnőttet vagy harmadik személyt avat be a dologba, aki, kötelezettség vagy kompetencia hiányában) nem biztos, hogy segít. Végül a *határozatlanok* egyszerűen nem tudták eldönteni, mit tennének ilyen helyzetben.

Igen biztató eredmény, hogy a válaszolók többsége (64,2%) az *aktív pozitív* csoportba tartozik, azaz vagy ő maga avatkozna be személyesen a bántalmazott védelmében (58,8%), vagy olyan személyt hívna segítségül (pedagógust), aki feltételezhetően kompetens és kötelezett is a helyzet megoldására (25,7%). A rangsorban ezután következik az *aktív semleges kívülállók* csoportja (31,1%), akik leginkább egy bizalmas felnőttet (19,6%) vagy egy diáktársat (17,2%) avatnának be a dologba. A *határozatlan kívülállók* csoportja meglehetősen nagy (19,6%). Sorrendben következik a *passzív* (14,5%), majd az *aktív negatív kívülállók* (4,1%) szegmense. **A látszólagos kívülállók (bystanderek) tekintetében tehát mintánk nagyon pozitív képet mutat: nemcsak, hogy nem avatkoznának be a kívülállók romboló módon, de ha beavatkoznak, akkor is nagy valószínűséggel a megfelelő fórumot hívnák segítségül a helyzet megoldására.** (8. Táblázat)

8. Táblázat

ATTITŰD Q25: Mit tennél, ha a bántalmazás / megfélemlítés valaki mással történne? (Több válasz lehetőséges)			
Attitűd	Magatartás	N / %	TOTÁL*
Passzív	1. Úgy tennék, mintha nem látnám	69 (9,8%)	102 (14,5%)
	6. Semmit, csak nézném	41 (5,8%)	
Aktív pozitív	3. Elmondanám a tanáromnak	181 (25,7%)	452 (64,2%)
	5. Megpróbálnám megállítani a dolgot vagy segítenék annak, akit bántanak	414 (58,8%)	
Aktív negatív	2. Beszállnék én is a bántalmazásba	29 (4,1%)	29 (4,1%)
Aktív	4. Elmondanám valamelyik diáktársamnak	121	219

semleges		(17,2%)	(31,1%)
	7. Elmondanám a szüleimnek	76 (10,8%)	
	8. Elmondanám egy olyan felnőttnek, akiben megbízom	114 (19,6%)	
Határozatlan	9. Nem tudom	138 (19,6%)	138 (19,6%)

* TOTÁL: Azoknak a válaszolóknak a száma és aránya, akik legalább 1 db magatartást megjelöltek az adott attitűd körébe soroltak közül. (100,0%=704, azaz a teljes minta)

Feltételeztük, hogy a bystander-magatartástípusok életkor – illetve évfolyam – szerint különbözők. Kétfajta kívülállócsoporthoz tartozók esetében találtunk szignifikáns összefüggést az évfolyammal: szorosabb az összefüggés ($p < .000$) az évfolyam és az *aktív pozitív*, valamint az évfolyam és az *aktív semleges kívülállók* ($p < .002$) között. **Az általános iskola felső tagozatára járó diákok gyakrabban választották ezeket a kívülállói pozíciókat – azaz gyakrabban avatkoznának be konstruktívan (hívnának tanárt vagy ők maguk lépnének be a helyzetbe védelmezőleg), illetve gyakrabban mondanák el a látottakat valakinek, akiben megbíznak (szülőnek, diáktársuknak stb.).** (9. Táblázat) A diákoknak – főként középiskolásoknak – szóló felvilágosító, illetve mentorprogramoknak tehát a kompetens személytől való segítségkérést, valamint a más segítő személyekkel való kooperációt is tanítaniuk kell.

9. Táblázat

Q2/Q25: Kívülállók (bystanderek) típusai, a tanúsított magatartások szerint, vs. Hanyadik évfolyamra jár?						
	Passzív (legalább 1 db „Passzív” megoldást bejelölt)	Aktív pozitív (legalább 1 db „Aktív pozitív” megoldást bejelölt)	Aktív negatív (legalább 1 db „Aktív negatív” megoldást bejelölt)	Aktív semleges (legalább 1 db „Aktív semleges” megoldást bejelölt)	Határozatlan (Nem tudja, mit tenne)	TOTÁL
Ált. iskola felső tagozatos	22 (13,4%)	133 (81,1%)* **	1 (0,6%)	69 (42,1%)* *	13 (7,9%)	164 (100,0%)
Középiskolás	77 (14,5%)	314 (59,2%)* **	27 (5,1%)	148 (27,9%)* *	122 (23,0%)	530 (100,0%)

*** $p < .000$

** $p < .002$

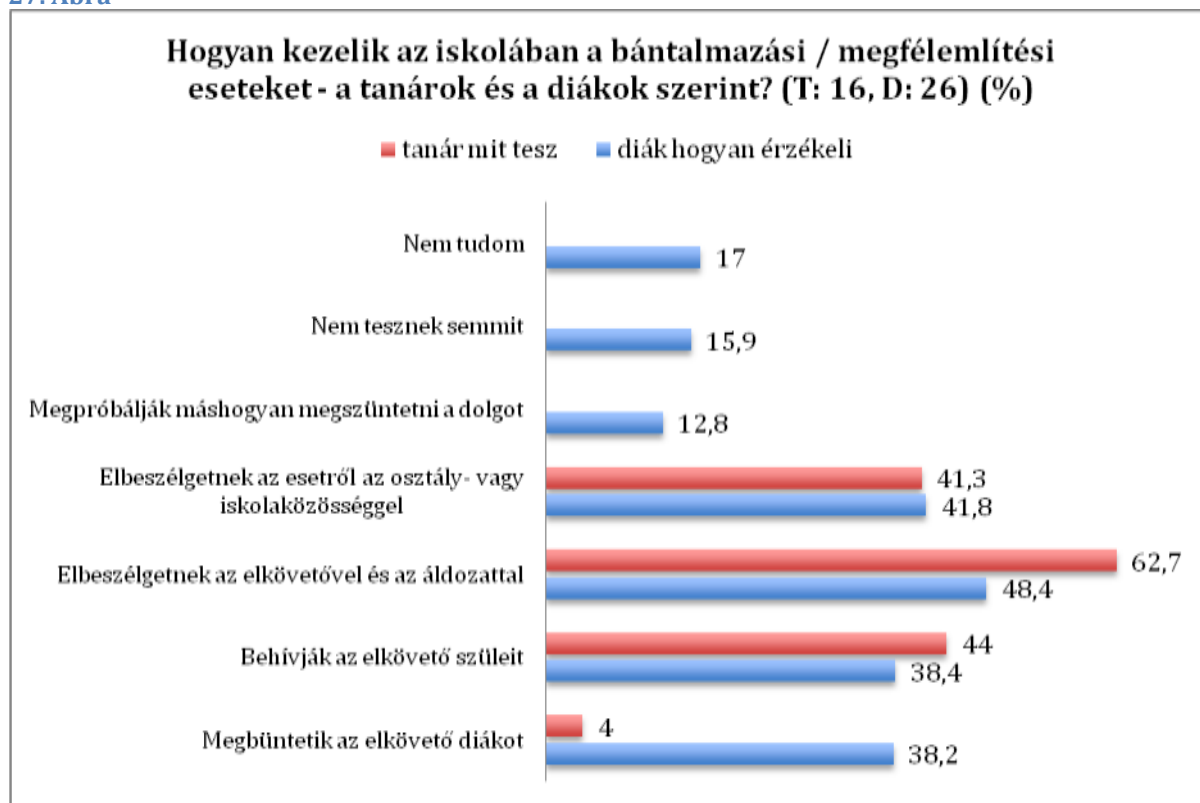
Az iskola attitűdje – ahogy azt a diákok látják

KEZELÉSI MÓDSZEREK AZ ISKOLÁBAN

Az iskola bántalmazás / megfélemlítés esetén tanúsított attitűdjének mérése érdekében a diákok percepcióját (D: q26) összevetettük a pedagógus-kérdőívnek az egyéni eszközkészletet részletező pontjaival (T: q16). **Mind a pedagógusok, mind a diákok szerint a leggyakrabban alkalmazott kezelési módszer, hogy a tanárok elbeszélgetnek a bántalmazásban részt vevő felekkel (diák: 48,4%, tanár: 62,7%). Ezt követi az osztály- és iskolaközösséggel való elbeszélgetés (diák: 41,8%, tanár:**

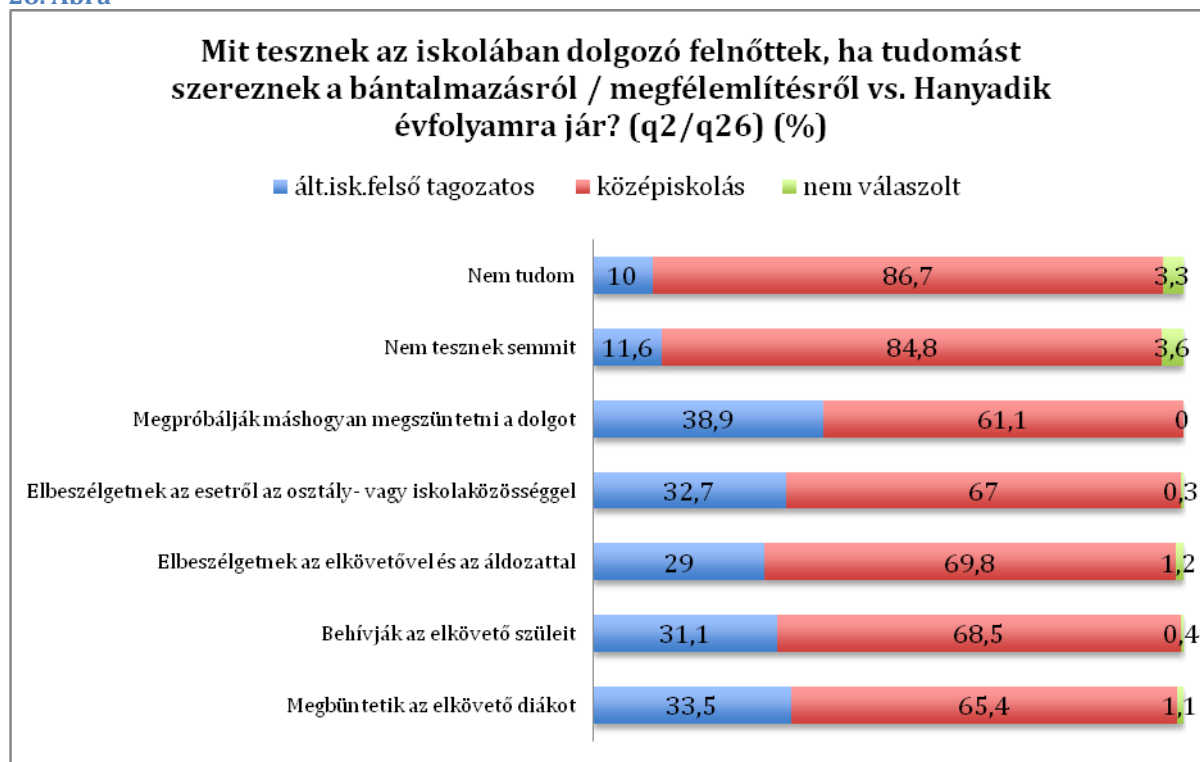
41,3%), valamint az elkövető (vagy – a tanárok szerint – mindkét) szülőpár behívása és „mediációs” ülés szervezése (diák: 38,4%, tanár: 44,0%). Ezeknek a megoldásoknak az alkalmazási gyakorisága a tanárok és a diákok szerint megközelítőleg azonos, ám **figyelemre méltó eltérés mutatkozik a szankcióközpontú megoldás terén: az elkövető diák megbüntetését az iskolavezetés a diákok 38,2%-a szerint választja, míg a pedagógusoknak csak 4,0%-a vallotta, hogy ezt a megoldást alkalmazná.** (27. Ábra) A diákok a szankcionálás tekintetében alapvetően szigorúbbnak érzékelik az iskola eljárását – lehetséges, hogy „büntetésnek” tekintenek olyan pedagógusi válaszokat, amelyeket a tanárok ösztönzésnek, avagy konstruktív megoldásnak tekintenek pl. rászólnak az elkövetőre, hogy hagyja abba, felhívják a figyelmét, hogy viselkedjen felelősségteljesebben, elbeszélgetnek vele, és elmondják, milyen következményei lehetnek, ha nem változtat viselkedésén, vagy éppen harmadik személyt (szülőt) hívnak fel és ülést szerveznek az iskolában. **Fontos azonban tudatosítani az iskolaközösségben és a diákokban, hogy a pedagógus által alkalmazott megoldás alapvetően nem szankcionáló-megtorló, hanem konstruktív-megelőző célzatú.** A konstruktív-proaktív-preventív „üzenet” átadásához meg kell magyarázni, miért folyomódott az iskola (a pedagógus) az adott megoldáshoz: **a pedagógusok el kell hogy mondják a beavatott gyerekeknek, miért pont az adott megoldást választják, és az hogyan töltheti be a megelőzés funkcióját.** Hangsúlyozandó ugyanakkor, hogy az adott esetre adott válaszok az egész iskola klímájának befolyásolására alkalmasak, továbbá hogy mindenki – pedagógusok és tanulók egyaránt – felelősséggel tartozik a békés iskolai együttélés megteremtéséért.

27. Ábra

Alapvetően eltérően ítélik meg iskolájuk reakcióját a felső tagozatosok, valamint a középiskolások. A középiskolások inkább válaszolták, hogy a tanárok nem tesznek semmit megfélemlítés esetén (felsősök: 11,6%, középiskolások: 84,8%). Hasonlóan nagy eltérés látható (28. Ábra) a bántalmazás közvetlen résztvevőivel való elbeszélgetés terén (felsősök: 29,0%, középiskolások: 69,8%). Lehetséges, hogy a felsőbb évfolyamok tanulóit az alsóbb évfolyamokkal összevetve önállóbbnak vélik a pedagógusok, emiatt a középiskola „lazábban” kezeli a bántalmazásokat: kevésbé teszik hangsúlyossá az esetek megoldását és kisebb jelentőséget tulajdonítanak a harmadik felek konfliktusrendezésbe való bevonásának is. Lehetséges ugyanakkor, hogy az eltérések egyszerűen azzal függenek össze, hogy a középiskolai évekre a diákok között már kevesebb a súlyos bántalmazási eset, amelybe a pedagógusnak aktívan be kell avatkoznia. A pedagógusok, illetve az iskolai dolgozók megfélemlítésre való felkészítésénél tehát hangsúlyozni kell, mi tekinthető olyan „súlyos” incidensnek, amely már az iskola beavatkozását igényli. Hangsúlyozni szükséges továbbá a proaktív megoldások előnyeit a szankcionáló (vagy annak látszó), fatalista megoldásokkal szemben.

28. Ábra

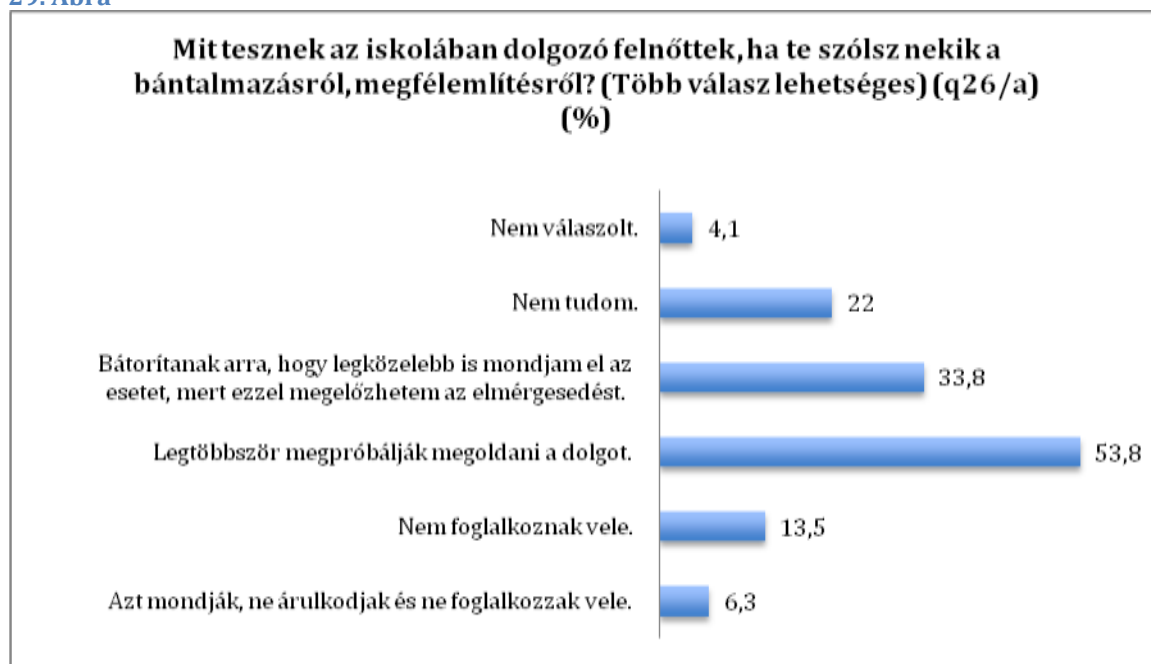

AZ ÁRULKODÁS MEGÍTÉLÉSE

Az árulkodás megítélésének mérésére a q26/a és a q29 kérdés szolgált. Az első kérdésben (q26/a) azt firtattuk, hogyan érzékeli a gyermek az iskola elbánását, ha ő értesíti a pedagógust a bántalmazási, megfélemlítési esetekről. A diákok szerint az iskola alapvetően pozitívan és konstruktívan áll hozzá az esetekhez: megpróbálják

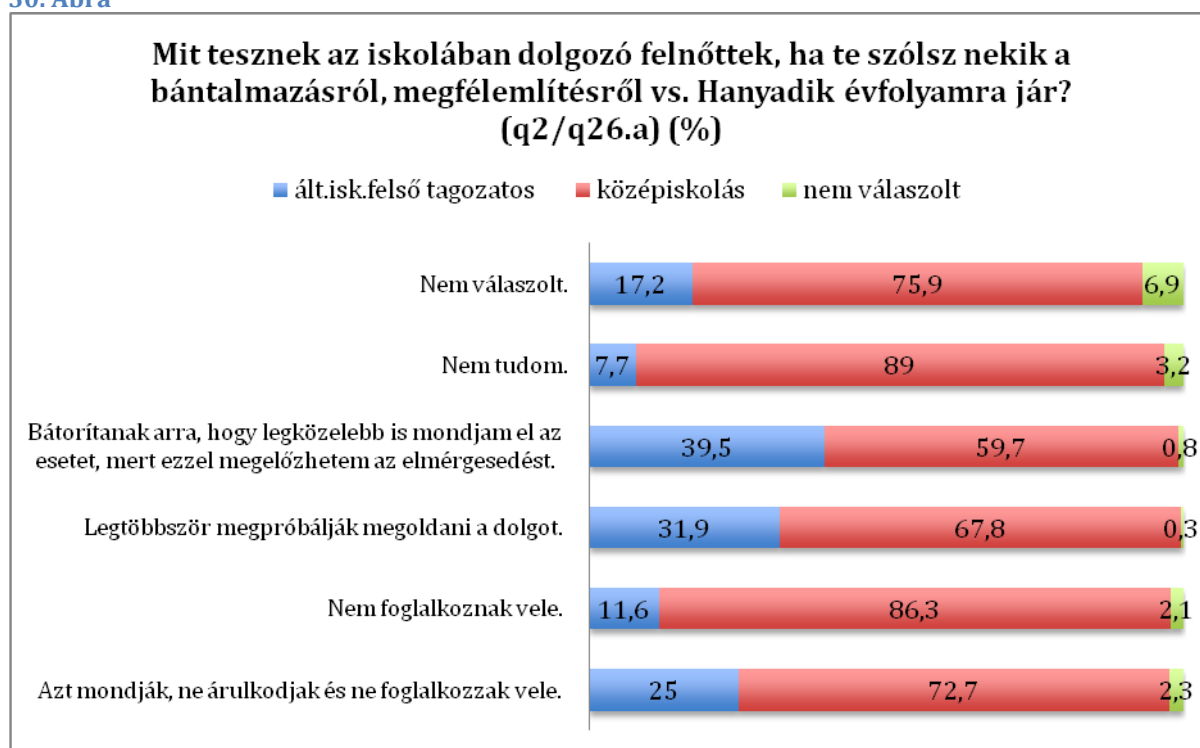
megoldani a dolgot (53,8%), és még arra is bátorítanak, hogy legközelebb is mondják el az eseteket (33,8%). (29. Ábra)

29. Ábra

A felső tagozatosok és a középiskolások szerint iskolájuk eltérő attitűddel rendelkezik az *árulkodás* megítélésénél is. **Míg a középiskolások inkább úgy érzékelik, hogy az iskola indifferens, nem foglalkozik az incidensekkel (felső tagozatosok: 11,6%, középiskolások: 86,3%), addig az alsóbb évfolyamok inkább úgy látják, hogy az iskola proaktívan foglalkozik az esetekkel (bátorítanak arra, hogy máskor is mondják el az eseteket, megelőzési célból) (felső tagozatosok: 39,5%, középiskolások: 59,7%).** (30. Ábra)

30. Ábra

Az árulkodás *diákok általi megítélésének* méréséhez a válaszolóknak négy esetet kellett értékelniük – csakúgy, mint a szülőknek és a pedagógusoknak. Arányában ugyan több diák jelölte be helyesen a 4. esetet, ám sokan jelölték be a fennmaradó három esetet is. **A szülőkkel és a tanárokkal összehasonlítva a diákoknak sikerült a legkevesebb sikerrel megjelölniük azt az esetet, amely ténylegesen árulkodásnak számít.** Ám tekintve, hogyan gondolkodnak az árulkodás iskola általi kezeléséről, nem csoda, hogy szemléletük konfúzus. Nem csupán az a feladat tehát, hogy az iskola bántalmazáshoz való hozzáállását a szankcionálóból átbillentsük a proaktív módba, de ennek jelentőségét a diákokkal is tudatosítani, érzékeltetni kell. (10. Táblázat)

10. Táblázat

Esetleírás	Árulkodás-e valójában?	A PEDAGÓGUSOK hány százaléka tartja	A SZÜLŐK hány százaléka	A DIÁKOK hány százaléka
------------	------------------------	-------------------------------------	-------------------------	-------------------------

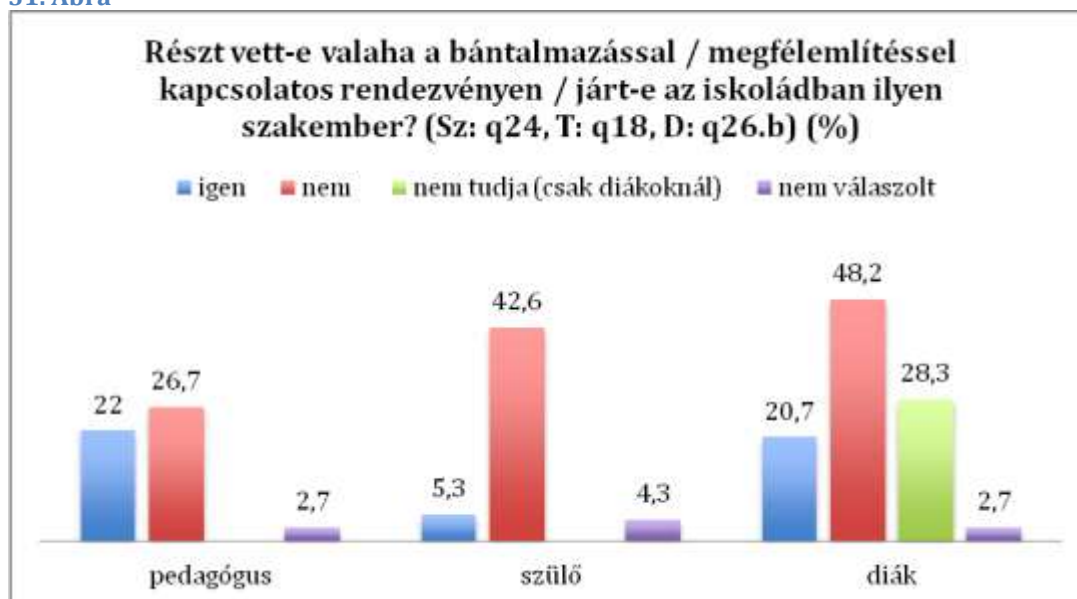
		árulkodásnak?	tartja árulkodásnak?	tartja árulkodásnak?
1. Júliát István folyamatosan cikizni, leégeti őt kommentjeivel az online közösségi oldalon. Ezt István egyik barátja elmondja a tanárnak, megemlítve István nevét is.	nem	24,0% (n=18)	20,5% (N=246)	31,7% (n=223)
2. Sárát egyszer kicsúfolja Anett, az osztály legjobb tanulója, akin Sára már régóta bosszút akar állni, mert féltékeny a jó eredményeire, ezért Sára elmondja a tanárnak, hogy Anett csúfolta.	igen	56,0% (n=42)	36,9% (n=443)	37,4% (n=263)
3. Károlyt a tanítás után az osztálytársai soha nem engedik focizni, nem barátkozik vele senki, a fiú ezt elmondja a tanárnak.	nem	6,7% (n=5)	11,2% (n=134)	20,0% (n=141)
4. Tamás a barátaival rendszeresen elgáncsol egy másik fiút, majd Tamás egyik barátja elmondja az esetet a tanárnak.	nem	21,3% (n=16)	24,3% (n=292)	34,1% (n=240)

Tájékozottság, a diákok felkészítése a negatív helyzetekre

A kortárs bántalmazási / megfélemlítési esetekről való tájékozottság mérésére három kérdést alkalmaztunk: az első azt firtatta, volt-e kifejezett felvilágosítás – akár független szakértő által – az iskolában a tanulók számára (q26/b), a második azt mérte fel, honnan származik a diákok legtöbb ismerete az ilyen esetekről (q27), végül a q28 kérdés az online védekezés eszközeivel kapcsolatos tájékozottságra vonatkozott (ennek a kérdésnek az eredményeit lásd korábban: 11. Ábra).

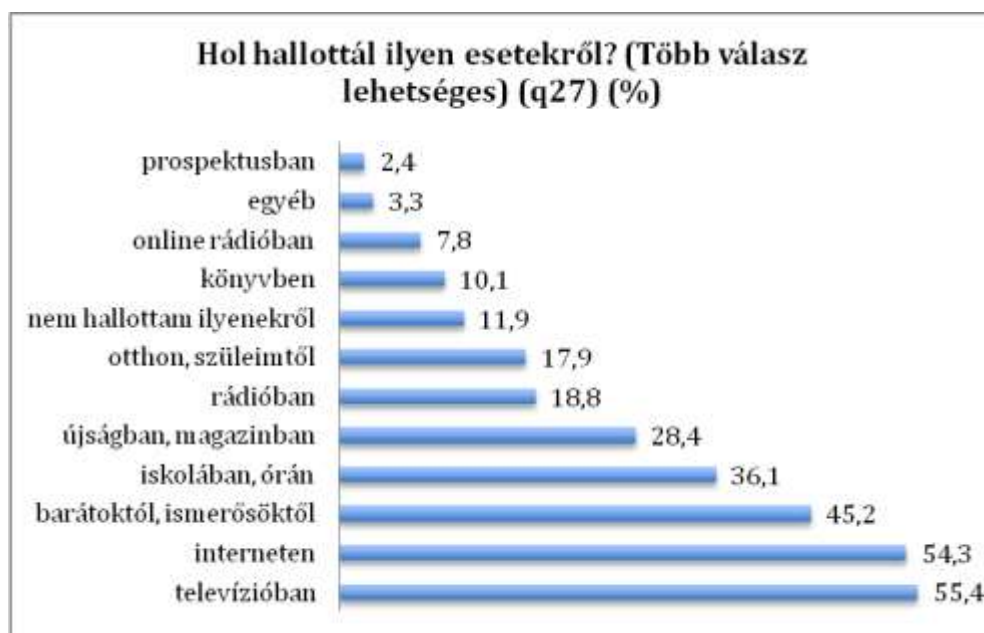
A tanárokhoz és a szülőkhöz hasonlóan, a diákok többsége (48,2%) sem vett részt még megfélemlítéssel, erőszakkal, zaklatással kapcsolatos rendezvényen, illetve ilyen szakember nem járt az iskolájukban. A diákoknak megközelítőleg akkora hányada vallotta, hogy volt már része ilyen felvilágosításban, mint a tanároknak, ez arról árulkodik, hogy az iskola mind a dolgozóihoz, mind pedig a tanulóihoz megpróbálja eljuttatni a témában fontos ismereteket. Mivel a szülőkhöz képest a pedagógusok sokkal inkább a magukénak érzik ezt a kérdést, valószínűleg több ilyen esettel is találkozhatnak az iskolában, és érezhetőbb is az esetek iskolai klímára gyakorolt hatása, emiatt tartják fontosabbnak a megelőzési célú felvilágosítást. (31. Ábra)

31. Ábra

Az iskola tájékoztatásban megnyilvánuló erőfeszítéseire mutat rá az alábbi ábra, amely a diákok fő tájékozódási helyeiről ad összefogó áttekintést. (32. Ábra) Eszerint az iskola az esetekről való ismeretterjesztésben előkelő helyet foglal el: az uralkodó média (televízió, internet: 55,4%) és az ismeretségi kör (barátok, ismerősök: 54,3%) után a harmadik helyen szerepel (36,1%) a rangsorban.

32. Ábra

A diákok az „egyéb” tájékozási helyek között említették a saját tapasztalatokat (ők maguk átérték), valamint a jelen kérdőívet, illetve kutatást. Vannak tehát olyan gyerekek, akik életükben először ebben a kérdőívben találkoztak a jelenséggel – nem meglepő tehát az ismeretek hiányossága.

Összefoglalás és következtetések a bántalmazással / megfélemlítéssel kapcsolatos jövőbeli programok szempontjából

Az adatok szerint **súlyos szakadék mutatkozik a szülők és a gyermekek mobil eszközhasználati kompetenciája között, ezen kívül a szülők nincsenek tisztában gyermekeik online közösségi aktivitásával sem. A szülők népszerűbbnek, összességében védettebbnek hiszik gyermeküket a valóságnál, és ebből fakadóan valószínűleg feltételezik, hogy gyermekeik a kényes helyzetekben is védettebbek a valóságnál.** A szülők szerint a gyermek legtöbbször csak egy közösségi oldalon rendelkezik profillal, míg a gyerekek többsége, bevallása szerint 2-3 oldalra is regisztrált. A szülő tehát a gyermek további profiljairól nem szerez tudomást, így nincs is lehetősége arra, hogy nyomon kövesse gyermeke online tevékenységét.

A diákok sokkal nagyobb arányban használnak okos telefont a szüleiknél és sokkal kisebb arányban hagyományos mobil telefont. A jelenlegi eredmény előrejelzi a generációk közti szakadékból fakadó eltérést, azaz hogy **a gyerekek sokkal otthonosabban mozognak az okos telefonok világában, mint a szülők.** Ez azonban nem jelenti automatikusan, hogy a veszélyeket is jobban ismerik.

A diákok közösségi tevékenységekben való részvétele igen alacsony – tehát az elkötelezettség mértéke nem éri el azt a szintet, hogy ténylegesen visszatartó erőt képezzen a deviáns cselekményektől. A bántalmazás esetére tehát a védettséget a megfelelő felvilágosítással, és annak rendszeres utánkövetésével, megisméltésével kell biztosítani.

A diákok között nagyobb arányban tapasztalható a bántalmazás / megfélemlítés fogalmi zavara, a felnőttekkel (szülőkkel, tanárokkal összehasonlítva): a diákok nagy része – annak ellenére, hogy tudását a megfélemlítésről megfelelően értékelte – nincs tisztában a fogalom valódi jelentésével.

Mind az iskolai (offline), mind pedig az online megfélemlítés körében konfúzus válaszokat adtak a diákok. A diákok tájékoztatásra szorulnak a következő kérdéseket illetően:

- az elszenvedett sérelemért való visszavágás jogos, tehát nem számít bántalmazásnak – hiányzik az erőegyensúly-eltolódás;
- a privát üzenetváltás még akkor sem számít bántalmazásnak, ha abban az egyik diák megfenyegeti a másikat, hiszen hiányzik a közösség részvétele a bántalmazási folyamatban;
- az ismeretlen személy általi többszöri felhívás, illetve az ismeretlenek közti üzenetváltás azért nem sorolható a megfélemlítés körébe, mert a célszemély számára az elkövető kiléte rejtve marad;
- a konkrét üzenet nélküli telefonhívás (amikor pl. a hívó fél nem szól bele a kagylóba) ugyancsak nem megfélemlítés, mivel a célszemély nem tudja meg, mi a hívó fél célja;
- az egyszeri inzultus legfeljebb konfliktusnak, de semmiképpen nem bántalmazásnak tekintendő.

Az iskolai felvilágosító programokban megfelelő gonddal kell kezelni a kisebb súlyú, „belépő magatartásokat” („gateway behavior”), ugyanakkor fontos tudatosítani, hogy ebben a kezdeti fázisban nem beszélhetünk bántalmazási / megfélemlítési incidensről.

Mivel a diákok nagy része főként a médiából (televízióból, internetről) szerzi ismerteit a bántalmazással, megfélemlítéssel kapcsolatban, fel kell hívni a figyelmet a mediabefolyásolás módszereire, illetve a kritikus médiafogyasztás fontosságára.

Mind az áldozattá, mind az elkövetővé válás tekintetében szignifikáns összefüggés azonosítható azzal, milyen idős (mely évfolyamokra jár) a gyermek. **Az idősebbek (a középiskolások) egyfelől nem esnek olyan gyakran áldozatul bántalmazásnak, másfelől viszont kritikusabban tekintenek a kényes helyzetekre.** A középiskolások közül arányában többen vallották magukat elkövetőnek, mint az általános iskolások közül.

Míg a felső tagozaton csak a kisebb súlyú devianciáknak, addig a középiskolások között már a nagyobb súlyú cselekményeknek (esetenként bűncselekményeknek) való áldozatul esést vallották be többen. **A középiskolások között nagyobb jelentősége van a baráti társaságnak, amely esetenként az online térben is érvényesíti kiközösítő, megbélyegző erejét.** Ezzel szemben az általános iskola felső tagozatában még csak a csoportdinamikát nélkülöző, egy-egy személytől érkező

megfélemlítő üzeneteknek, illetve a jóbarátra bízott titkok megosztásának van jelentősége.

Az online bántalmazások elkövetését ugyancsak nagyobb arányban vallották be a felsőbb évfolyamra járók, itt azonban az iskolai bántalmazási formákhoz képest még nagyobb az eltérés a felsősök és a középiskolások között. Az áldozat nevében bántó üzenet posztolását, és ezzel az áldozat lejáratását, valamint a személyes titok, adat, stb. engedély nélküli közszemlére tétele *kizárólag* középiskolás diákok vallották be.

Míg az iskolai (offline) **pozitív gesztusok**, amilyen a spontán kedves bátorító gesztus, vagy mások megvédése a felső tagozatosok között gyakoribb, addig az online pozitív gesztusok, amilyen a kiközösített gyermek online üzenőfalára bátorító üzenetek posztolása, a középiskolások között prevalensebb.

Az általános iskola felső tagozatára járók inkább vallották, hogy irányukban valaki pozitív kedves gesztusokat tanúsított, mint a középiskolások évfolyamok. Ezek a támogató online magatartások azonban csiszolásra szorulnak, hiszen a diákok nem eléggé tájékozottak az online bántalmazások dinamikájáról és arról, az egymásnak nyújtandó támogatás mikéntjéről.

A deviáns viselkedést indukáló, „problémás” csoportok iskolai jelenléte kutatások által igazolt, mindenesetre **a megfélemlítés-ellenes programok tervezésekor nem árt tisztában lenni azzal, hogy a „problémás” gyerekcsoport, a „deviáns mag” jelenléte ugyanúgy megfigyelhető a bántalmazás esetén is.**

Az online megfélemlítési formák nemcsak, hogy elfogadottabbak a baráti körben, de itt jobban érvényesül a kortárs csoport húzóereje is, különösen a tipikusan a kortárs csoport erejére, a csoportnyomásra építő kiközösítés, a pletyka terjesztése, valamint a más személyes titkának engedély nélküli megosztása esetében. Az online bántalmazási esetek a diák állandó kortárs csoportjának a támogatásával, és a kortárs csoport részvételével valósulnak meg. **Ennek az lehet az oka, hogy a kortárs csoport az online térben rejtve, védettebb helyzetben érzi magát.**

Az iskolán kívül kezdődő esetek nagy eséllyel átvándorolnak az iskolai színterekre, továbbá a közvetlenül csak egy vagy néhány diákot érintő esemény könnyen rányomhatja bélyegét indirekt módon, az iskolaközösség hangulatára, napi teljesítményére. **A valaha bántalmazott diákok mintegy negyedrésze vallotta, hogy nemcsak egy színtéren történt meg vele az eset.**

Összefüggés tapasztalható az évfolyam és a bántalmazási esetekre adott megoldás típusa között: **a középiskolások inkább jelöltek be passzív, míg a felső tagozatos – tehát alacsonyabb évfolyamra járó – diákok aktív megoldásokat.** A legtöbb felső tagozatos gyerek a bántalmazásokra aktív megoldást alkalmazna, ezen belül is inkább kiállna magáért és ha kell, visszatámadna. **A középiskolások kortársakat (barátot, testvért), a felső tagozatos általános iskolások felnőttét avatnának be.**

A békés konfliktusrendezés tanítása – főként középiskolás fiatalok esetében – amiatt sem elhanyagolható cél, mivel éppen ez az idősebb korosztály nem folyamosodik segítségért felnőthöz. A kortárs csoport szerepe ideálisan az iskolai **mentorképzésben** kerülhet előtérbe, amelynek főként az online bántalmazások esetében van jelentősége: a *saját* kortárs csoportban való elkövetés itt érhető tetten, hiszen a nem látható, „védett” környezetben kevesebb az elkövetéstől való visszatartó hatás.

A látszólagos kívülállók (bystanderek) tekintetében mintánk nagyon pozitív képet mutat: nemcsak, hogy nem avatkoznának be romboló módon, de ha beavatkoznak, akkor is nagy valószínűséggel a megfelelő fórumot hívnák segítségül a helyzet megoldására.

Az általános iskola felső tagozatára járó diákok gyakrabban avatkoznának be konstruktívan (hívnának tanárt vagy ők maguk lépnének be a helyzetbe védelmezőleg), **illetve gyakrabban mondanák el a látottakat valakinek, akiben megbíznak** (szülőnek, diaktársuknak stb.). **A középiskolás diákoknak szóló felvilágosító, illetve mentorprogramoknak tehát a kompetens személytől való segítségkérést, valamint a más segítő személyekkel való kooperációt is tanítaniuk kell.**

Mind a pedagógusok, mind a diákok szerint a leggyakrabban alkalmazott kezelési módszer megfélemlítés esetén, hogy a tanárok elbeszélgetnek a bántalmazásban részt vevő felekkel. Ezt követi az osztály- és iskolaközösséggel való elbeszélgetés, valamint az elkövető (vagy – a tanárok szerint – mindkét) szülőpár behívása és „mediációs” ülés szervezése. Figyelemre méltó eltérés mutatkozik a szankcióközpontú megoldás terén: **az elkövető diák megbüntetését az iskolavezetés a diákok 38,2%-a szerint választja, míg a pedagógusoknak csak 4,0%-a vallotta, hogy ezt a megoldást alkalmazná. Fontos tudatosítani az iskolaközösségben és a diákokban, hogy a pedagógus által alkalmazott megoldás alapvetően nem szankcionáló-megtorló, hanem konstruktív-megelőző célzatú.** A pedagógusok el kell hogy mondják a beavatott gyerekeknek, miért pont az adott megoldást választják, és az hogyan töltheti be a megelőzés funkcióját. Hangsúlyozandó ugyanakkor, hogy az adott esetre adott válaszok az egész iskola klímájának befolyásolására alkalmasak, továbbá hogy mindenki felelősséggel tartozik a békés iskolai együttélés megteremtéséért.

A középiskolások inkább válaszolták, hogy a tanárok nem tesznek semmit megfélemlítés esetén, mint a felső tagozatos általános iskolába járók. Hasonlóan nagy eltérés látható a bántalmazás közvetlen résztvevőivel való elbeszélgetés terén. Lehetséges, hogy a felsőbb évfolyamok tanulóit az alsóbb évfolyamokkal összevetve önállóbbnak vélik a pedagógusok, emiatt a középiskola „lazábban” kezeli a bántalmazásokat: kevésbé teszik hangsúlyossá az esetek megoldását és kisebb jelentőséget tulajdonítanak a harmadik felek konfliktusrendezésbe való bevonásának is. **A pedagógusok, illetve az iskolai dolgozók megfélemlítésre való felkészítésénél tehát hangsúlyozni kell, mi tekinthető olyan „súlyos” incidensnek, amely már az iskola beavatkozását igényli. Hangsúlyozni szükséges továbbá a proaktív**

megoldások előnyeit a szankcionáló (vagy annak látszó), fatalista megoldásokkal szemben.

A szülőkkel és a tanárokkal összehasonlítva a diákoknak sikerült a legkevesebb sikerrel megjelölniük azt az esetet, amely ténylegesen árulkodásnak számít. Ám tekintve, hogyan gondolkodnak az árulkodás iskola általi kezeléséről, nem csoda, hogy szemléletük konfúzus. **Nem csupán az a feladat tehát, hogy az iskola bántalmazáshoz való hozzáállását a szankcionálóból átbillentsük a proaktív módba, de ennek jelentőségét a diákokkal is tudatosítani, érzékeltetni kell.**

Irodalom

Baldry, A.C. & Farrington, D.P. (2005) Protective factors as moderators of risk factors in adolescence bullying. *Social Psychology of Education* 8(2005): 263-284

Chesney-Lind, M. and Irwin, K. (2008) *Beyond Bad Girls. Gender, Violence and Hype.* Routledge: Taylor and Francis Group, New York, NY

Dellasega, C. and Nixon, C. (2003) *Girl Wars: 12 Strategies That Will End Female Bullying.* Fireside. New York, NY

Englander, E. K. (2013) *Bullying and Cyberbullying. What Every Educator Needs to Know.* Harvard Education Press. Cambridge, MA

Englander, E. (2011) Freshman study 2011: Bullying and cyberbullying. Research Reports from the Massachusetts Aggression Reduction Center, Bridgewater State University, June, 2011, <http://webhost.bridgew.edu/marc/research.html>; [2013.11.17.]

EU Kids Online, 2009: Livingstone, S. & Haddon, L. EU Kids Online: Final Report. The London School of Economics and Political Science. Elérhető: [http://www.lse.ac.uk/media@lse/research/EUKidsOnline/EU%20Kids%20I%20\(2006-9\)/EU%20Kids%20Online%20I%20Reports/EUKidsOnlineFinalReport.pdf](http://www.lse.ac.uk/media@lse/research/EUKidsOnline/EU%20Kids%20I%20(2006-9)/EU%20Kids%20Online%20I%20Reports/EUKidsOnlineFinalReport.pdf); [2013.11.17.]

EU Kids Online, 2011: Livingstone, S., Haddon, L., Görzig, A., and Ólafsson, K. (2011). *Risks and safety on the internet: The perspective of European children. Full Findings.* LSE, London: EU Kids Online.

Hirschi, T. (2002) [1969] *Causes of Delinquency.* Transaction Publishers, Piscataway New Jersey

Parti, K., Schmidt, A., Néray, B. and Virág, Gy. (2013) The Hungarian Results of TABBY (Threat Assessment of Bullying Behavior among Youth) in Internet. Paper presented at the Stockholm Criminology Symposium, 10-12, June 2013, Stockholm, Sweden. Elérhető: <http://www.criminologysymposium.com/download/18.6b82726313f7b234a582f7/1372334753062/WED09+Parti+Katalin.pdf>; [2014.05.12.]

Patchin, J.W. & Hinduja, S. (2006) Bullies move beyond the schoolyard: A preliminary look at cyberbullying. *Youth Violence and Juvenile Justice* 4(2006): 148-169

Patchin, J. W. & Hinduja, S. (2013). Social Influences on Cyberbullying Behaviors Among Middle and High School Students. *Journal of Youth and Adolescence*, May 2013, Vol. 42, Issue 5: 711-722

Porcaro, C. & Baldry, A.C. (2013) The development of an actuarial risk assessment tool for cyberbullying and cybervictimization: The Tabby approach. Paper presented at The Stockholm Criminology Symposium, June 10-12, 2013

Youth Voice Project, 2013: Davis, S. & Nixon, L.C. (2013) Youth Voice Project. Student insights into bullying and peer mistreatment. Research Press Publishers: Champaign, IL